

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut

Marion Soostar

**KOOLI FÜÜSILISE KESKKONNA ROLL PEDAGOOGIDE JA ÕPILASTE
HEAOLU LOOMISEL TARTU HERBERT MASINGU KOOLI NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Marju Selg (MA)

Tartu 2014

Olen bakalaureusetöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ning muudest allikaist pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Marion Soostar

02.06.2014

ABSTRACT

The Marion Soostar's bachelors thesis „The role of school's physical environment in the well-being of teachers and students on the basis of Tartu Herbert Masingu Kool“ is approached from the semiotical view of point: a person sees around him a lot of physical elements every day but often people do not interpret their deeper meaning or what kind of affect they have on our well-being. According to semiotics, everything around us hides a certain sign system in itself via signals are sent to a person and subsequently, the person responds to it with emotions or behavior. The field of my work was school's physical environment, so I focused more detailly on parts of school like classrooms and other more important rooms in school, which include furniture, lamps, windows, colours, esthetic elements etc.

Collected, elaborated and written theoretical material is supported by my qualitative research which was participated by 3 teachers from Tartu Herbert Masingu Kool. I collected information from them using half structured interviews that I analyzed and gained interesting knowledge of the field – how the school is designed according to theory and how the intrests of students and teachers have been considered. Also, children with mental and physical needs study in that school, so I had the opportunity to learn how those needs have been taken into account.

From my research it appeared that mostly neutral colours have been used in the school which according to teachers do not get attention from students, therefore their behaviour and concentration are not very affected by colours. Teachers are satisfied with the lightning in most of the rooms, both natural and electric lightning are considered to be sufficient and the availability of both of them is necessary for keeping the students happy and for efficient work. Temperature was evaluated to be unstable because according to season the classroom might get too cold or warm and that might distract students because they do not feel comfortable. Unfortunately, the ventilation nor the non-adjustible heat system does not fix the problem. From the esthetic point of view, the classrooms are considered to be suitable because presenting student's works is not exaggerated – when vice versa, the background will get noisy and that might disturb concentration. Plants and holiday decorations have been used for creating aesthetics. The furniture has been used according to needs because more emphasis is put on the fact that there would not be too much furniture – that would decrease the freedom to move. In other school rooms – hallways, stairs, canteen, cloakroom, toilets, staff room –

there are no remarkable colours used, the walls are neutral (light blue and light green). The most negative attitude appeared towards the canteen and hallways. Teachers think that students do not feel comfortable in the canteen due to over-mechanic positioning of furniture, cold colours and temperature. Hallways are too narrow and dark and students do not like to spend their free time there because there is no possibility for privacy nor different activities – the only way to spend recess is to play running games or sit on benches. Opposite feelings among teachers occurred towards the staff room: it is considered to be too small and noisy and it is practically impossible to work there. On the other hand, some teachers enjoy communicating with other colleagues and taking time off. Teachers also feel more concerned with the cloakroom which is located on the basement floor and because there is no supervision, shoes and clothes get missing because several classes share the same box. Besides that, floors are often very slippery after mopping. On a more positive side, the school has considered the needs of students with physical disability. For example, there are elevators, ramps and supporting metallic tubes on walls.

Due to the lack of space in the school there is no possibility to add any more rooms nor make structural changes and because of limited resources it is difficult to make greater changes. Teachers would like to see single desks for creating privacy and more efficient work to make the environment better. Also, they prefer more suitable temperature and ventilation, so being in the room would be more comfortable. Teachers have carried a great role when making the school a fun, receptive and happier place because they have used different methods (relocating furniture, adding decorations) for maximizing the well-being of everyone.

According to theory and my research I conclude that school's physical environment has a significant part in creating the well-being for teachers and students. Every element in a room is a sign for something and affects feelings and emotions. School has to be a place where everyone feels safe, comfortable and happy. School should be designed according to student's and teacher's needs to accomplish that, applying right room solutions and choosing correct elements.

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	6
1. UURIMUSE TAUST	8
1.1. Ruumisemiootika	8
1.2. Kool füüsilise keskkonnana	9
1.2.1. Hariduse ja sotsiaaltöö seos	9
1.2.2. Kooli füüsilise keskkonna tähendus.....	10
1.2.3. Värvid ning nende mõju käitumisele ja õppimisele.....	12
1.2.4. Nõuded füüsilisele koolikeskkonnale	15
1.2.5. Õpikeskkonna kujundamine erivajadustega õpilastele	18
2. MEETOD	23
2.1. Andmekogumismeetod	23
2.1.1. Andmekogumine	24
2.2. Analüüsimismeetod	25
3. UURIMISTULEMUSTE ESITAMINE.....	27
3.1. Klassiruum.....	27
3.2. Teised kooliruumid	31
3.3. Füüsilise erivajadusega lastega arvestamine koolis	37
3.4. Rakendatud ning soovitud muutused kooliruumides	37
KOKKUVÕTE.....	39
KASUTATUD KIRJANDUS	42
LISA 1. INTERVJU KAVA	45

SISSEJUHATUS

Kool on paik, kuhu viib iga lapse elutee teatud vanuses. Laps astub sammud kooli poole lootusega saada uusi sõpru, tore õpetaja ning teadmiseaga, et teda ootab uus klassiruum isikliku tooli ja lauaga ning avarad koridorid, kus vahetunde veeta. Värske koolilapse lootuste ja ootuste täitmiseks peab kooli loomisel arvestama paljude oluliste elementidega, mis teevad koolist õpilase jaoks meeldiva koha, kus õpilane veedab suurema osa oma päevast.

Kool on laste elukeskkonnaks. Selle loomisel omavad peamist tähtsust arhitektuur, sise- ja väliümborus. Need kolm faktorit peavad olema prioriteediks, kui hakata kooli kujundama. Arhitektuur ja kujundus peavad koolis viibijatele pakkuma maksimaalseid võimalusi edukaks ning meeldivaks õppetööks.

Haridusajaloo üks peamisi mõjutajaid, haritlane, õpetaja ja kirjanik on John Amos Comenius (1592-1670), kelle soovitus kooli loomisest ja kujundamisest on käesoleva bakalaureusetöö läbivaks motoks: „Kool peab olema kaunis paik, pakkuma nii seest kui väljast silmarõõmu. Seestpoolt peab koolituba olema valgusküllane ja puhas, piltidega igast küljest kaunistatud, need võivad olla kuulsate meeste pildid või maakaardid või kujutada ajaloolisi sündmusi või olla allegoorilise tähendusega. Väljas peab aga olema vaba ala jalutuskäikudeks ja üheskoos mängimiseks (mida lapseas ometi keelata ei tohi), aga ka aed, kuhu lapsi aegajalt viia ja lasta nende silmadel nautida puude, lillede ja aedviljade vaatepilti. Sellise korralduse puhul soovivad lapsed kooli minna vähemalt sama meelsasti kui nädalalõpul laadale, kus nad alati midagi uut loodavad näha ja kuulda. (Comenius 1961, 149 [XVII, 17]; tõlkis Marju Selg)

Comeniuse poolt välja toodud elemendid – valgustus, ilu, vahetundide veetmise koht – on minu töö puhul suureks osaks, millele kooli füüsilise keskkonna mõju kirjeldamisel tuginen.

Esimene peatükk tööst seisneb teoorias, kus kirjeldan vaatevinklit, millel antud töö põhineb – see tugineb Elliot Gaines'i ruumisemiootika käsitusel. Lisaks lähenen detailsemalt kooli füüsilise keskkonna kirjeldamisele. Kõigepealt toon välja hariduse ja sotsiaaltöö seose, seejärel kirjelduse, milles kooli füüsiline keskkond üldse seisneb ning mida õpilased ning pedagoogid koolilt üldse ootavad: milliseid võimalusi võiks kool pakkuda eduka õppetöö sooritamiseks ning milliseid mõjusaid ja efektseid variante selleks on võimalik kasutada. Seda

osa tööst näitlikustab USA-s Winnetkas asuv Crow Islandi kool, kus on rakendatud omapäraseid meetodeid huvitava koolikeskkonna loomiseks (Herbert 1998). Iga ehitise puhul on oluliseks osaks värvilahendused, kuna need võivad õppetööd ja käitumist suuresti mõjutada. Värvitemaatika teoreetilise osa lõpetab kokkuvõtlik tabel soovitudest, milliseid värve millistes kooliruumides kasutada – selle on koostanud Dagget ja kolleegid (Dagget jt 2008). Kooli kujundamisel tuleb arvestada ka mitmete nõuetega, et igapäev oleks koolis mugav ja turvaline olla. Need nõuded põhinevad Rahvusliku Ehitusteaduste Instituudi (*National Institute of Building Sciences*) kodulehe andmetel, mis pakub ehitamiseks innovaatilisi lahendusi. Seal on välja toodud ka vajalik mööbel, mida klassiruum peaks sisaldama (Vaughan 2011). Võrdväärsed õppimisvõimalused kõigi õpilastega tuleb kindlustada ka nii füüsilise kui vaimse erivajadustega lastele, seega olulist osakaalu omab käesolevas töös ka kooli keskkonna kirjeldamine, kus arvestatakse erinevate laste vajadustega. Teooriaosa lõpetab uurimuse probleemi püstitusega.

Töö teises osas tutvustan oma läbiviidud uurimuse raamistikku: andmekogumis- ja analüüsimeetod, mis kõige sobilikumateks osutusid. Lisaks olen eraldi kirjeldanud uurimuses osalejaid ja intervjuude käiku.

Viimases ehk kolmandas peatükis on välja toodud uurimistulemused selle kohta, kuidas füüsiline keskkond osaleb pedagoogide ja õpetajate heaolu loomisel. Valisin selle teema põhjusel, et antud valdkond pakub mulle kõige rohkem huvi, olles ka ise koolitöötaja. Uurimus on minu jaoks oluline, kuna selle tulemused näitavad, millised faktorid kooliruumide juures omavad olulist rolli ning mõjutavad õppimist ja õpetamist. Uurimistulemustega koos esineb arutelu, mis on näitlikustatud tsitaatidega uurimuses osalistelt.

1. UURIMUSE TAUST

Käesolevas peatükis annan ülevaate sellest, millele tuginen antud uurimustööd tehes. Uurimustöö pidepunktiks on semiootiline aspekt: kuidas tajuvad õpilased ja pedagoogid kooli füüsilisi elemente.

1.1. Ruumisemiootika

Semiootika on seotud mitmete valdkondadega nagu sotsiaalteadused, arhitektuur, psühholoogia jpm. Iga valdkond neist omab sügavamalt tähendust ning elemente, mida semiootiliselt mõtestada. Semiootika eesmärk on uurida tähenduse, kommunikatsiooni ja interpretatsiooniprotsesse ja –nähtusi. Selle tuumaks on märgisüsteemid ehk kuidas elu meie ümber koosneb märkidest, mida on võimalik süvitsi analüüsida ning millest saab tähendusi välja selgitada.

Kuna oma töös uurin, kuidas koolipedagoogid tõlgendavad kooli füüsilist keskkonda, olen valinud pidepunktiks semiootilise – täpsemalt ruumisemiootilise – aspekti. Elliot Gaines (2006) tõlgendab „ruumi“ kui mõistet, mille abil kirjeldatakse ruumis eksisteerivaid dimensioonilisi aspekte. Semiootiline ruum on tema järgi kirjeldav protsess, mis süvendab tähtsust objektide ja nende ruumiliste kontekstide vahel olevate suhete uurimisse. Semiootika kui selline on teaduslik uurimus märkide elust, mis „seisavad millegi eest või esindavad midagi“, ruumi vaadeldakse üldiselt kui tähelepanu all olevate objektide tausta. Semiootilise fenomeni uuringu kohaselt seostatakse ruumi kui märki tavaliselt muude igapäevaelu aspektidega. Igapäevaelus võetakse harva arvesse ruumi iseseisvaid omadusi, enamjaolt mõistetakse seda objektide ja suhete tausta *kateooriana*. (Gaines 2006: 173) Seega ruum kui selline on tegelikult ruumis olevate objektide taustaks ning omab seega olulist mõju objektide esitamisele seal viibijate suhtes.

Mõiste „kooliruum“ viitab sellele, et tegu on ruumiga, mis on kooli sees. Samuti võib seda mõistet tõlgendada kui üldist ruumi, kooli sisemust tervikuna. Semiootik Anti Randviir (2010), kelle uurimisvaldkonnaks on ruumi- ja sotsiosemiootika, on ruumi kui mõistet defineerinud kui füüsilise maailma ruumilise dimensiooni ja ruumi kui sageli kasutatava mõttelise konstrukti (näiteks „personaalne ruum“, „kultuuriruum“ jne) ühendajat. Seega aitab

ruum kontseptualiseerida nii indiviidi- kui ka kultuuriidentiteeti ja sootsiumi ennast ning mitmeid (muid) semiootilisi struktuure (Randviir 2010: 36). „Kooliruumi“ mõiste kooliga seotud inimeste jaoks loob kooliühiskonna, kõik kooliruumis viibivad inimesed on osa sellest ühiskonnast.

Ruum sisaldab lõpmata arvu osasid, mis on kindlas ruumis konkreetse põhjusega. See tähendab, et need osad kannavad mingit eesmärki ruumis viibijate suhtes.

1.2. Kool füüsilise keskkonnana

Kooli füüsiline keskkond ümbritseb õppijaid ja koolitöötajaid. Kooli füüsilise keskkonna rolliks on muuta õppimine ja õpetamine efektiivsemaks, ühtlasi soodustada laste arengut ning pakkuda neile maksimaalseid akadeemilisi võimalusi. See keskkond peaks soodustama ka õpilaste omavahelisi ning õpilase-õpetaja vahelisi suhteid, võttes arvesse kõigi heaolu.

Käesolevas töös on kooli füüsilise keskkonna all käsitletud kooliruumi. Kooliruumide osadeks on aknad, uksed, põrandad, seinad, laed, mööbel, lisaks värvid, valgustus, esteetilised lahendused ja muud füüsilisusega seotud elemendid. Kõiki nimetatud ruumielemente tajuvad pedagoogid ja õpilased erinevalt, mis võib omakorda nende heaolu mõjutada.. Kool peab selles viibivate inimeste jaoks olema koht, kuhu tullakse igal hommikul hea tujuga. Samuti on olulisel kohal turvalisus: kooli keskkond peab ohtude esinemist vältima. Sageli võib kooliõpilaste hulgas olla ka nii füüsiliste kui vaimsete erivajadustega õpilasi, seega kooli kujundamisel tuleb arvestada ka nende vajadustega.

Järgnevalt toon välja seose hariduse ja sotsiaaltöö vahel, kooli füüsilise keskkonna tähenduse, samuti värvide põhiomadused, ülevaate kooli kujundamise nõuetest üldiselt ning erivajadusega lastele õppimisvõimaluste loomisest koolis.

1.2.1. Hariduse ja sotsiaaltöö seos

Haridus ja sotsiaaltöö on omavahel tihedalt seotud. Tiiu Kadajane kirjeldus (2001) koolisotsiaaltööst on järgmine: „Praktiline koolisotsiaaltöö toimub kõigil aladel, kus sotsiaaltöö ja haridus kokku puutuvad. Koolisotsiaaltöötajad peavad valdama paljusid oskusi,

vastavalt sellele, mida on vaja mis tahes koolikogukonnas. Koolisotsiaaltöötajad kasutavad oma spetsiifilisi oskusi õppetöö ja kasvatusprotsesside efektiivsemaks kohandamiseks neile lastele ja peredele, kes on haavatavamad ja/või elavad raskemates oludes.“ (Kadajane 2001: 48). Koolisotsiaaltöötaja tegeleb nii õpilaste kui ka kooli personaliga, keda ümbritseb igapäevaselt kooli füüsiline keskkond ning millega ollakse pidevalt interaktsioonis. Kooli peab neile võimaldama keskkonna, kus tuntakse end hästi. Probleemide esinemisel on koolisotsiaaltöötaja see, kes üritab leida viise nende lahendamiseks.

1.2.2. Kooli füüsilise keskkonna tähendus

Õpikeskkonna all mõistan käesolevas töös keskkonda, kus toimub õppimine ja õpetamine, mida mõjutab ümbritsev füüsiline keskkond: kooliruumid, õppe- ja õpetamisvahendid. Põhilisteks elementideks ruumis on värvid, ukсед, aknad, lambid, lagi, seinad, põrand, toolid, lauad jm mööbel, seintele paigutatavad õppevahendid nagu tahvel, stendid, lisaks iluesemed, näiteks täimed.

Õpikeskkonna kujundamiseks on oluline rõhku panna korralduslikule tööle, mis nõuab eesmärkide ja tegevusviiside määramist, koolipersonali juhendamist, heade kogemuste vahetamist, tööülesannete selgeks rääkimist, mugavamate suhtlemisformaatide loomist (Kello 2005). Seda korralduslikku tööd peab korraldama koolis konkreetne isik, kes määrab ülesanded õpetajatele ja teistele töötajatele, kuidas nad saaksid keskkonda tõusvas joones arendada.

Väljataga, Priidik ja Pata (2009) on süvenenud õpikeskkonna kujundajate teemale. Varem oli õpikeskkonna peamiseks loojaks ja kujundajaks on õpetaja. Tema vastutas selle eest, et õppijat ümbritsev keskkond oleks eakohane ja sobivate õpitegevustega. Nüüd on õpikeskkonna kujundamisse hakatud üha enam kaasama ka õppijaid. Vaid nii saab luua õpikeskset ning õppija huve arvestavat keskkonda, milles on võimalik läbi viia huvipakkuvaid õpitegevusi käepäraste vahenditega. Kuigi õppija roll õpikeskkonna loomisel järjest kasvab, ei tähenda see seda, et õpetaja panus õpikeskkonnast täielikult kaob. Pigem võib õppija keskkond põimuda õpetaja keskkonna elementidega. (Väljataga jt 2009) Nii õpetajad kui õpilased omavad olulist tähtsust kooli füüsilise keskkonna kujundamisel – nii on võimalik luua keskkond, kus on arvestatud kõigi heaoluga. Kooli disainimine peakski algama õpilaste ja

töötajate vajadustega arvestamisest. Kui seda on tehtud, on kõigil töötajatel ja õpilastel võimalik ruume omanäolisemaks kujundama hakata. Parim viis selle tegemiseks on koostöö õpetajate ja õpilaste vahel.

Õpilased peavad tunda, et nad omavad olulist osa kooli keskkonnas ning mängivad märkimisväärset rolli selle kujunemisel ja püsima jäämisel. Koolikeskkonna mõju rolli kohta artikli „Design Matters: How school environment affects children“ (1998) põhjal võib järeldada, et igal lapsel on koolis vaja tunda, et ta on kooliga kuidagi seotud ning kommunikatsioonis. Näiteks kui klassiruumide ukSED on erinevat värvi, tunneb õpilane koheselt oma klassiruumi ära ning klass muutub talle omasemaks – see näide toob selgelt välja ruumisemiootilise põhimõtte, kuidas värvidel on sügavam tähendus ehk kindlat värvi uks loob turvatunde (Herbert 1998). Õpilastel on vaja koolis end tunda end kaitstuna ning näha, et kool annab endast maksimumi, et lapsed end seal hästi tunneks. See tagab suurema tahte õppida ning saada positiivsemaid tulemusi, mis loobki kõigi jaoks maksimaalse heaolu.

Kuna ruumisemiootika kohaselt on ruumi eesmärgiks endas sisalduvaid objekte esitleda, on ruumi organiseeritusel sügav mõju õppimisele. Nagu ennist nenditud, on kool õpilaste elukeskkond ning end tuntakse seal mugavamalt, kui vajadustele on rõhku pandud. Samuti omab kooli välimus ja tunnetus olulist rolli õpilase iseloomus ja käitumises. Lapse enesehinnang, kuuluvustunne ja privaatsuse vajadus on faktorid, millele tuleb sügavamõttelise disaini ja klassiruumide keskkonna loomisel rõhku asetada. Kui lapsed kogevad kooli teadlikult kujundatuna, märkavad nad seda ja demonstreerivad lugupidavat käitumist ning tekib valmisolek klassiruumi kogukonnas panustamiseks. (Herbert 1998) Kui õpilased on märganud kooli panust neile parema keskkonna loomisel, tekib neil koostöövalmidus ehk omistatakse tahe omada ka ise rolli kooli keskkonnas.

USA-s Winnetkas asuv Crow Islandi kool on kujundatud lapse arengu soodustamise põhimõttel. Näiteks on selles koolis avalik ala kujundatud nii, et tekiks kogukonna-, koostöö- ja mugavustunne. Akende avadesse on ehitatud istumise kohad ning klassides on tööurgad, mis loovad õdusa atmosfääri ning huvi õppimise vastu. Ühtlasi on antud kooli õpilased positiivsete faktoritena välja toonud lülite sobiva kõrguse (nooremate klasside õpilased ulatavad lülititeni), aulas on madalad pingid lühematele õpilastele, suurte akende olemasolu (tekitab suuremat loovuse tunnet), WC-de olemasolu igas klassis. Crow Island koolis on ka kolm eraldi mänguväljakut, kus lapsed tunnevad end turvaliselt ning omandavad uusi oskusi. Samuti ei käi seal segamas vanemate klasside ebasümpaatsemad õpilased, kuna iga mänguala

on eraldi vanusegruppidele. (Herbert 1998) Need keskkonna kujundamise näited teevad kindlasti koolielu õpilaste jaoks vastuvõetavamaks ja mugavamaks, kuna rõhu on pandud laste heaolule.

Kooliruumi kujundamisel tuleks selgeks teha, millist rolli omab õpetaja klassis. Õpetaja peab klassiruumis olema autoriteet ning seega peaks nõ õpetaja koht selgelt välja toodud olema. Näiteks peaks õpetaja laua ümbrus olema privaatne ala, mis võimaldab õpetajal klassis toimuvat kontrollida. Minu arvamusele vastupidiselt on Savage ja Savage nentinud, et kui õpetaja laud on paigutatud klassiruumi ette, on õpilastel lihtsam tegeleda tunnivälise tööga, kuna nad näevad oma pingist, mil õpetaja silmad ei ole nende peal. Autorite kohaselt peaks laua paigutus ruumis olema just vastupidine: õpetaja laud peaks ruumi taga olema, et õpilased ei näeks, mil õpetaja neid jälgib. Samuti võib see õpilaste jaoks tekitada kogukondlikuma tunde, kui õpetaja laud on suunatud klassi ette nagu õpilaste omagi (Savage., Savage 2009: 75). Mõlemal meetodil on oma head küljed, seega klassiruumi kujundamisel tuleb kõigepealt selgeks teha, millist rolli ta klassiruumis kandma hakkab: kas ta soovib olla üks õpilaste seast või olla täielik autoriteet ning omada totaalset kontrolli klassi üle.

1.2.3. Värvid ning nende mõju käitumisele ja õppimisele

Värvidel on oluline osakaal ruumide kujundamisel, kuna iga värvi tajub inimene omamoodi, mis on ruumisemiootika üks peamiseid põhimõtteid. Erinevad värvid ja nende kombinatsioonid kutsuvad inimestes esile erinevaid tundeid – iga värv on seotud mingi emotsiooniga. Seetõttu on värvidele tähelepanu osutamine kooliruumide kujundamisel just eriti oluline. Koolis töötavate ja õppivate inimeste jaoks on olulisteks tunneteks rahulikkus, sõbralikkus, tähelepanelikkus, keskendumine jpm.

Kohturuumide animatsioonide looja Theresa D'Amico Villanueva (2011) on arvamusel, et värvidel on eesmärk endale tähelepanu tõmmata. Publiku tähelepanu haaramiseks tuleb vaadata värvide erinevaid tähendusi, et teada, kuidas värvi kasutada. Seejuures tuleb arvesse võtta kultuurilist ja geograafilist asukohta. Ruumisemiootika üheks omaduseks on võimalus igal ruumis viibijal ruumielemente endast lähtuvalt tõlgendada. Värvide interpreteerimine erineb sõltuvalt riigist ja kultuurist, inimesed erinevatest kultuuridest tajuvad ja vastavad värvidele erinevalt. Näiteks lääne kultuurid üldiselt jaotavad värve sõltuvalt temperatuurist: külmad värvid nagu sinine, lilla ja roheline kutsuvad esile tunded nagu külmus, kurbus, ükskõiksus.

Sinist nähakse ka kui usaldusväärust, truudust, pühendumust esindavat värvi. See mõjutab meid vaimset, kutsudes esile tundeid nagu rahunemine, ühtlasi parandab intuitsiooni. Soojad värvid asuvad värvispektri punases alas: punane, oranž ja kollane. Need värvid tekitavad emotsioone alates soojusest ja mugavusest kuni viha ja vaenulikkuseni. Individuaalsetel värvidel on erinevad tähendused erinevates maailma paikades. Kui süveneda värvide kultuurilisse tõlgendamisesse, aitab see vastavat kultuuri identifitseerida. (Villanueva 2011) Seega suuremas pildis võib värvid jaotada kahte kategooriasse: soojad ja külmad värvid. Kuid nendele kategooriatele ei ole emotsioonide jaotus vastavalt positiivsed ja negatiivsed, vaid ka külmad toonid võivad esile kutsuda nii negatiivseid kui positiivseid tundeid, samuti ka soojad värvid.

Mario Bortoli ja Jesus Maroto järgi (2001) mõjutavad värvide tajumist mõjutavad psühholoogilised faktorid, füüsilise ja vaimse tervise seisukord, tehnoloogia kasutamine jne. Psühholoogiliste faktorite hulgas on ka visuaalsed efektid: tugevam või nõrgem kontrast kõrvuti olevate värvide vahel, mis võivad mõjutada meie tajumist iga värvi suhtes. Näiteks oranžist paberist välja lõigatud südame kujutis võib tunduda punasemana kui samast paberist välja lõigatud geomeetiline kujund. Ühtlasi on värvipimedatel inimestel raskusi teatud värvide tuvastamisega. Ka tehnoloogia omab mõju: erinevate ekraanide tõttu võivad värvid modifitseeritud olla ning tehnoloogilised vahendid võivad pilte koondada. (Bortoli, Maroto 2001: 11)

Dagget ja kaasautorid on seisukohal, et erinevad värvid vähendavad igavust ja passiivsust. Seega peaksid klassiruumid sisaldama mitmesuguseid värve (sõltuvalt vanusest, soost, teemast või tegevusest), et vähendada monotoonsust ja värskendada visuaalselt taju. Kuid värvide liigkasutamine – rohkem kui kuue värvi kasutamine õpikeskkonnas – piirab mõistuse kognitiivseid võimalusi. Värvid täiustavad tähelepanu aega, vältides monotoonset keskkonda ja aidates õpilasel olla fookuseeritud mentaalse virgutuse kaudu. Sellest tulenevalt kasvab ka produktiivsus ja täpsus. Silmade väsimus, kontrast, pimestav valgus, minimaalne tähelepanu kõrvale juhtimine, virgutuse aste ja keskendumise aste on aspektid, mida mõjutavad värvid. Värvid võivad muuta tajumise aega, suurendada õpilaste uhkust oma kooli üle, vähendada segavat käitumist agressiivsust, vandaalsust, eemalolekut ning pakkuda toetavat tausta erinevatele tegevustele. (Dagget jt 2008) Daggeti ja tema kollegide (2008) seisukoha puhul on oluline meeles pidada värvide mitmekülgse mõju osakaalu, kuna paljude värvide korraka kasutamine ruumis võib ka liialt tähelepanu pälvida ning õppetööd puudutavalt materjalilt

seada hajutada. Värvide kasutamine ruumis peab olema väga läbi mõeldud, et nendega mitte üle pingutada, kuid samas piisavas koguses kindlaid toone rõhutada.

Dagget ja kaasautorid on kirja pannud soovitused kooliruumide värvilahendusteks (2008). Sellised värvilahendused peaksid seal viibijate olemuse meeldivamaks muutma. Need soovitused on välja toodud allolevas tabelis (Dagget jt 2008). (vt Tabel 1)

Tabel 1. Soovitused värvide kasutamiseks erinevates kooliruumides.

Koridorid	VÄRSKENDUS – roheline, sinine
Söökla	TOITEV – oranž, punane, roheline, laim, tumepruun; mitte sinine, kollakas-roheline
Köök	KODU – roheline, pruun, beež
Tualetid	MUGAVUS – valge, sinine
Nõustamisruum	HARMOONIA – roheline, lavendel, virsik, pruun, kollane; mitte punane ega erekollane
Bioloogia klass	LOODUS – sinine, roheline, pruun, beež
Keemia klass	LOOGIKA – sinine, roheline, indigo
Võõrkeelte klass	SÕPRUS – kollane
Ajaloo klass	VANUS – merevaik, sinine, kollane, mereroheline
Matemaatika klass	LOOGIKA – indigo, sinine
Kunstiõpetuse klass	LOOVUS – roheline, violetne, punane, virsik, roosa, helekollane
Muusikaklass	MEESKONNATUNNE – violetne
Võimla	VITAALSUS – punane, oranž, julged värvid; mitte türkiis
Arstiruum	PUHTUS – taevasinine, valge, roosa, roheline, helekollane
Kokandusklass	ISU – oranž, helekollane

Tabelist on näha, et iga ruumi puhul kasutatakse värve selleks, et neis ruumile iseloomulikke emotsioone esile kutsuda. Näiteks sööklas ja kokandusklassis isu, bioloogia klassis looduslähedus, muusikaklassis ühtsus. Värvide ja ruumikasutamise eesmärgi kooskõlastamine aitab õpilastel ja õpetajatel ennast vastavasse ainesse vabamalt, lihtsamalt sisse lülitada ning ka õppetöö on mõjuvam ja huvitavam, seega on värvidel semiootiline mõju.

1.2.4. Nõuded füüsilisele koolikeskkonnale

Kool kui traditsioonilise ja formaalse hariduse tähendus mängib kesksel rollil sotsiaalsete väärtuste taastootmises ning seega heaolu loomisel. Koolimaja ning selle korrused peaksid seda rolli näitama ning visuaalselt esindama antud ehitise tähtsust ühiskonna silmis, kuid ka kõrgematel ühiskonna tasanditel. Seega võib eeldada, et kooli füüsilise keskkonna kujundamisel tuleks arvesse võtta parimaid lahendusi (Ots 2008: 95). Samas tuleb koolimaja kujundamisel olulist tähelepanu pöörata lastekesksusele ning turvalisusele. Koolimaja peab õpilaste jaoks olema paik, kus on hea ja mugav olla ning nii õpilased kui õpetajad tunnevad end hästi.

Rahvuslik Ehitusteaduste Instituut (*National Institute of Building Sciences*) on organisatsioon, mille eesmärgiks on pakkuda välja ehituslikke ja tehnoloogilisi ideid ehitise kujundamiseks. Kodulehel on välja toodud mitmeid soovitusi ka koolimaja kujundamiseks, kus lastel oleks sobilik õppida. Rõhku pannakse päevavalguse rollile klassiruumides, kuna see toob klassi loomuliku valguse. Samas ei tohiks loomulik valgus olla liialt pimestav, kuna see kahjustab õppimise protsessi. Välja on toodud ka oluline fakt, et uuringud on näidanud positiivset seost päevavalguse ja õppe edukuse vahel. Seejuures ei tohi unustada ka elektrivalguse integreerimist, et visuaalsus oleks mugavam. Lisaks tagab välisvalgus ühenduse välismaailmaga, sama teeb ka naturaalne ventilatsioon, mida kasutada tuleks, ning reguleeritavad aknad ja väljapääsud välisaladesse. (Vaughan 2011)

Insener James Benya (2001) on analüüsinud erinevate valgustüüpide rolle kooliruumides. Tema järgi oli 1950ndate aastateni naturaalvalgus domineeriv valgustusvahend kooliruumides. Klassiruumi disain baseerus suuresti akende suuruse ja ruumi dimensiooni suhtel. Kui elektrihinnad langesid ning disainerid hakkasid kasutama elektrivalguse poolt suurenenud paindlikkust, omandas päevavalgus sekundaarse rolli. Päevavalgus võib olla efektiivne ning energiasäästlik kõikidele kooliruumidele, seal hulgas klassidele, kohvikutele, kontoritele, poodidele, jõusaalidele, ujulatele, koridoridele, riietusruumidele ning teistele õpperuumidele. Kuigi koolimaja võib olla hästi valgustatud naturaalvalguse poolt, on elektrilised valgussüsteemid siiski vajalikud kogu päeva. Oluline on aga kasutada energiasäästlikke valgussüsteeme, mis on pika elueaga ning nõuab vähest hooldamist. (Benya 2001) Valgus jõuab ruumidesse kahel viisil: õuest ehk akende kaudu ning lampide ehk elektri kaudu. Mõlemal tüübil on olulised tunnused ja ehitise loomisel tuleb arvestada nende valgustüüpide nõuetega ning omapäradega. Päevavalguse maksimaalne kasutamine peaks iga

ehitise disaineri jaoks olema prioriteet, kuid sama tähtsal kohal peab olema ka teadmine, et elektrivalgus omab määravat rolli hämaramal ajal.

Valgusega ruumis on seotud ka temperatuur: mida rohkem aknaid, seda rohkem jõuab ruumi päikesesoojust kevadisel ajal, talveperioodil võib aga olukord vastupidine olla. Iga aasta talvekuudel on koolimajades probleeme liiga jaheda ja külma temperatuuriga. Soojal perioodil võivad klassiruumid ja kontorid muutuda liialt palavaks ning sageli on selliseid situatsioone väga keeruline lahendada. Vaughan (2011) on välja toonud selle, et ka õhu kvaliteedile ja temperatuurile tuleb tähelepanu pöörata, kuna paljudel õpilastel esineb astmat ning allergiaid. Oluline on see, et klassiruumis oleks võimalik temperatuuri ise reguleerida (Vaughan 2011). Efektiveks õppetöoks on oluline, et ruumides säiliks stabiilne temperatuur, mis tähendab, et ruumidesse tuleb paigaldada reguleeritavad küttesüsteemid, mis olenemata aastajast temperatuuri sobilikuna hoiaksid.

Temperatuuriga omakorda on tihedalt seotud ventilatsioon. Ventilatsioon mõjutab õhu kvaliteeti ja energia efektiivsust. Ühtlasi kontrollivad sobilikud ventilatsioonivahendid lõhnu, lahjendatud gaase (näiteks süsihappegaas) ning pärsivad hingamisteedehaiguseid (The News Magazine 2004). Ekstreemsed kliimatingimused ruumis nagu palavus ja niiskus võivad mõjutada üldist füüsilist intellektuaalset aktiivsust, tehes isegi kõige lihtsamatest ülesannetest kohustused. Samuti on ruumis ebameeldiv töötada, kui seal on päeva jooksul suur arv inimesi olnud.

Turvalisuse tagamiseks on Rahvusliku Ehitusteaduste Instituudi (*National Institute of Building Sciences*) kodulehel välja toodud turvalisuse süvendamiseks olulised nüansid, kuna turvalise kooli rajamine peaks olema peamine prioriteet. Nende hulgas on tähelepanu pööratud visuaalse pääsemise maksimeerimisele koridoridesse ja teistesse koolialadesse, näiteks nooled vms viited põrandal. Samuti tuleks suurendada koolimajas viibivate inimeste omanditunnet (koolimaja suhtes) ja „territoriaalsust“, tagades mugava ja mitteinstitutionilised ruumid, ning selgelt defineerida kooli piirid. Kooli ehitamisel tuleks kasutada vastupidavaid, mittetoksilisi materjale ning tagada varjukohti ning majast väljapääse hädaolukordade ilmnemisel. Lisaks on kodulehel nenditud, et lapsed vajavad tervislikku ja stimuleerivat keskkonda, kus õppida. (The News Magazine 2004)

Rahvuslik Ehitusteaduste Instituut on küll ameeriklastele suunatud asutus, kuid välja toodud töed (2004) koolimaja loomiseks kehtivad ka meie riigis. Neid toetab Eesti sotsiaalministri määrus "Terviskaitse nõuded koolidele", kus on kindlaks määratud nõuded füüsilisele

õpikeskkonnale (koolihooned, õpperuumid jms). Nimetatud määrus näeb ette, et õpperuumid peavad olema ohutud ja neis läbiviidav tegevus peab vastama ruumi mõõtmetele, sisustusele ja tingimustele. Õpperuumides peab iga õpilase kohta olema pinda vähemalt 1,7 ruutmeetrit. Arvestades, et põhikoolis võib ühes klassis olla maksimaalselt kuni 24 õpilast, peab õpperuumi suurus olema vähemalt 41 ruutmeetrit.

Sama määrus näeb ette ka nõuded õpperuumide sisustusele (§ 9). Esmalt peavad õpperuumis olema mugavad ja õpilaste kasvule vastavad koolilauad ja istmed. Koolilauad võivad olla ühe- või kahekohalised. Ühekohaliste laudade puhul tuleb arvestada, et need võtavad natuke rohkem ruumi. Seega, kui klassiruumis on vähe põrandapinda, tuleks eelistada kahekohalisi laudu. Kui pinda on piisavalt, peaks eelistama ühekohalisi laudu, mida on vajadusel tunduvalt lihtsam õpperuumis ümber paigutada. Ühekohaliste laudade kasutamine võimaldab paremini arvestada ka õpilaste kasvuga. Koolilaudade paigutus peab olema selline, et tagatud oleks õpilaste ja õpetajate vaba liikumine, ohutus ning võimalus õpperuumi mugavalt puhastada. Kuigi määrus lubab koolilaudade erinevat paigutamist, peetakse silmas eelkõige ikkagi nn traditsioonilist paigutust (ridades). Märgitakse, et koolilaudade ning tahvli ebatraditsioonilise paigutuse korral peab õpilastele tagama vähemalt 30-kraadise vaatenurga eksponeeritavale materjalile ning võimaluse vaatenurka muuta ratastel liikuva tooli abil. Määruse kohaselt peab õpilase töökoha maksimaalne kaugus tahvlist olema väiksem kui 10m.

Õpperuumi standardvarustuse hulka kuulub kindlasti klassitahvel. Kasutusel on tavaliselt kriidi- ja valged tahvlid. Viimastele kirjutamisel kasutatakse spetsiaalseid valgetahvli markereid. Matemaatika klassides võiks võimalusel olla mõlemad tahvlid. Kriiditahvli jaoks on lihtsam hankida tahvlijoonestusvahendeid (eriti sirklit) (Reinson 2010). Õpperuum peab nii õpetaja kui õpilaste heaolu nimel olema võimalikult sisustatud. Selle kriteeriumi hulka kuulub ka vahendite kasutamine, mis teeb õppimise ja õpetamise lihtsamaks ning mis ei nõua kummaltki poolelt liialt palju tööd. Näiteks projektori kasutamine klassiruumis asendab tahvlile kirjutamist ehk seda kasutades võidab õpetaja aega ning saab rohkem tähelepanu suunata õppematerjali selgitamisele. Tahvlijoonestusvahendid on eriti olulised matemaatika tundides, kus teatud teemasid (näiteks geomeetriat) on lihtsam õpetada täpseid jooniseid tahvlile visandades.

Kooli kujundamise üheks nõudeks on ka esteetilisuse loomine. 17. juunil 2010. aastal kuulutas Vabariigi President välja Kunstiteoste tellimise seaduse (KTTS), mis reguleerib avaliku otstarbega hoone ehitustöödega kaasnevat kunstiteoste tellimise kohustust avaliku ruumi esteetilisuse rikastamise eesmärgil (Riigi Teataja). See tähendab, et avalike hoonete

rajajad peavad kunstiteoste tellimise seadusega maja sundkorras ka esteetiliselt rikastama (Nergi 2011). Oma mõtte poolest on see seadus väga hea meetod esteetilisuse loomiseks avalikes ruumides (sh koolimajas), kuid on ühtlasi tekitanud palju vastukaja, kuna selle olemus jääb nii mõnelegi üsna segaseks. Näiteks Veronika Valk tõi artiklis „Kuidas muuta protsendiseadust?“ (09.03.2014) välja väga huvitava tõsiasja, et tõeliselt hea arhitektuuri puhul on tulemus 100% kunst: hoonet ei tehta niisama valmis, et seejärel fuajeesse maal või skulptuur tellida, vaid kogu hoone või avaliku ruumi osa on nii läbi projekteeritud, et kunst on integreeritud sinna olemuslikult (Valk 2014). See, et seadus on teinud kunstielementide lisamise avalikule hoonele kohustuslikuks, on siiski vajalik ning loomulik otsus. Visuaalse külje arendamine omab olulist rolli laiemas pildis: iga ehitis, kus on protsendiseadust rakendatud, muudab üldpildi esteetilisemaks.

Kooli kujundamise puhul ei tule esikohale seada vaid õpilaste soovid ja nende vajadustega arvestamine, vaid sama oluline on ka õpetajate heaolu. Õpetaja vajab efektiivse õppetöö korraldamiseks keskkonda, kus on täidetud tervisenõuded (sobilik valgus, temperatuur), kuid ka vajalikku mööblit (näiteks õpetaja laud ja turvaline koht, kus ta saab oma asju hoida). Kui õpetaja tunneb end oma tööruumis ebamugavalt, ei pruugi ka tema töö olla piisav ning selle all kannatavad ka õpilased.

Õpikeskkonna loomisel tuleb samuti arvestada nii füüsilise kui psüühilise erivajadustega lastega. Neile tuleb luua keskkond, kus nad tunnevad, et nende heaolu on tähelepanu alla seatud. See loob neile turvatunde ning tekitab ühtekuuluvustunde ülejäänud õpilastega.

1.2.5. Õpikeskkonna kujundamine erivajadustega õpilastele

Erivajadustega lapsed jagunevad kahte kategooriasse: füüsilise ja psüühilise erivajadusega. Füüsilise erivajadusena käsitlen oma töös liikumispuuet, psüühilise erivajadusena autismispektri häiret ja hüperaktiivsust. Ka erivajadusega õpilased vajavad haridust ning omavad õigust seda saada. Seega selliste laste puhul tuleb füüsilise keskkonna kujundamisel arvestada mitmete kriteeriumitega, et nii pedagoogidel kui õpilasel oleks mugav ja turvaline koolis viibida ning õpetajad saaksid rohkem keskenduda õpetamisele ja õpilased õppimisele ning mitte olla häiritud ümbritsevast füüsilisest keskkonnast.

Õpilase-keskset õpikeskkonda luues on äärmiselt vajalik, et võetaks arvesse õpilase vajadusi. Näiteks ratastooliga liikuvale õpilasele peavad vaba aja ruum ja istumise ruum (lisaks teised

õppimisega seotud ruumid) olema piisavalt madalalt kujundatud, et ratastooliga sinna saada. Pimeda õpilase jaoks peab klassiruumis olema tee selge ja organiseeritud, et õpilasel oleks võimalus liikuda klassis ilma kukkumise hirmuta. Käitumise või emotsionaalsete raskustega laste jaoks peab kujundus olema turvaline ning vältima objekte, millel on potentsiaalne oht õpilastele. (Komendat 2010: 3-4) Sellised nõuded nii füüsilise kui psüühilise erivajadusega laste suhtes on igas koolis elementaarsed. Kui koolis õpib kas või üks erivajadusega laps, tuleb tema koolis viibimine teha lihtsaks ning liikumine võimalikuks ja ohutuks.

Õpetajad peavad alati valmis olema viha- ja käitumisprobleemide ilmnemisele klassiruumis, kuna psüühilise erivajadusega lapsed võivad sageli olla ettearvamatud. Iga laps ja tema diagnoos on erinev, mistõttu peab õpetaja kursis olema võimalike lahendusviisidega.

Isegi klassiruumis, kus õpivad tavakäitumisega lapsed, esineb siiski päevi, kus õpilasel oli halb öö kodus või muu negatiivne olukord enne kooli jõudmist, ning toob viha või kurbuse endaga kooli kaasa. Selleks, et õpilase käitumisprobleem ei häiriks ülejäänud klassi, peaks õpetajal olema klassis eraldatud koht, kus õpilane saaks lõdvestuda ning maha rahuneda (Komendat 2010: 4). Õpilast ja tema diagnoosi tundes peaks õpetaja leidma meetodi, kuidas õpilast sellistes olukordades maha rahustada.

Olenemata sellest, kas laps on erivajadusega või mitte, on kooli disainimine äärmiselt oluline. Ent psüühilise erivajadustega õpilaste tundeelu erineb tavalapsest suuresti. Psüühilise erivajadusega laps näeb ruume erinevalt, tunnetab värvitoone ja märkab elemente teistmoodi perspektiivis, seega ruumisemiootika omapäraga kursis olemine on just psüühilise erivajadusega lapse heaolu loomisel äärmiselt oluline.

Vogel (2008) on kirja pannud 8 disainistandardit ja lahendust, mida arvesse võtta autismispektri häirega lastega töötamisel. Need soovitused on koostatud intervjuude põhjal, mis on tehtud inimestega, kes on autismispektri häirest kõige rohkem mõjutatud: lapsevanemad, õpetajad, terapeutid, samuti ka üliõpilased ning täiskasvanud, kel on diagnoositud autismispektri häire. Loetletud standardid pakuvad ruumide disainimisel väga loovaid lahendusi. (Vogel 2008)

Esiteks peab ruum autismispektri häirega lastele olema *paindlik ja kohanemisvõimeline* ehk pakkuma võimalust ruumi hetkega muuta. Head variandid, millega muutmist alustada, on möbeleerimine, ruumilisuse korraldamine, valgustus. Samuti oleks kasulik, kui mööblit ning muid asju ruumis oleks võimalikult kerge liigutada. Kuna autismispektri häirega laps on äärmiselt ettearvamatu, tuleb tähelepanu pöörata *ohutusele ja turvalisusele*. Selleks peaks

ruumi planeering olema tervitav ning soodustama kohtumisi, suhtlust ja suhteid. Regulaatsioonid võiksid pakkuda rahulikke, taastavaid ruume ning turvatunnet. Võiks kasutada pehmeid elemente, sensoorseid sisendeid, näiteks kott-toole, pehmeid diivaneid, vaipu, kiikesid, savi ja vett. Laste suhtes, kellel on oluline oma keha üle kontrolli omada, tuleks vältida suuri avatud ruume. Ühtlasi on akende ja uste läbipaistvus hea meetod lastele turvatunde loomiseks. Ruum peab olema *mitte segav*. Klassiruumi korraldus peaks soodustama lapse arusaama korrast ja ruumist. Puhas ja selge keskkond aitab autistil pühendada oma tähelepanu õppimisele ning mitte ebaolulistele stiimulitele. Oluline on ka *prognoositavus*. Autistid vajavad järjepidavust ja visuaalseid vihjeid. Kasulik oleks pakkuda keskkondlikku infot lõhna, vaatepildi, helide ja puudutuste kaudu. Kui klass on *kontrollitav*, mõistab laps oma keskkonda, tõuseb emotsionaalne turvatunne ning laps tunneb kontrollitavuse suurenemist. Kuna autismispektriga lapsed seisavad silmitsi sotsiaalsete väljakutsetega, on nende jaoks personaalne ruum suurem prioriteet kui tavaliselt arenevate laste jaoks. Autistist lapse puhul on tähtis, et ruum oleks *sensomotoorselt mõistetav*. Sensomotoorsed vajadused võivad muutuda vanusega, inimeselt inimesele ja päevast päeva samas lapses, mis teeb oluliseks sobiva keskkonna häälestamise planeerimise. Iga keskkond, millesse laps koolis siseneb, peab pakkuma lapsele sensoorseid avastamisvõimalusi. Ruum võiks olla *mitteinstitutsionaalne* - see annab neile võimaluse lõdvestuda ja rohkem informatsiooni säilitada. Möbelemisel tuleks rõhku panna kodutunde tekitamisele, pehmemale valgustusele. Ka värvitoonid võiksid kodusemad olla (soojemad toonid, nahavärvid, pastelsus), mööbel pehme, huvitavad mustrid, läbimõeldud kunstielementide ja taimede paigutus. (Vogel 2008)

Ülaltoodud punktide peaideeks on autistide eripäradele tuginedes võimalikult turvalise, mugava, meeldiva, koduse ning avatud füüsilise keskkonna kujundamine koolis. Autismispektri häirega laste õpetamisel tuleb kehtestada reeglid ja piirid nagu ka tavaõpilaste puhul, kuid tuleb valmis olla paindlikkuseks, muutusteks ning ootamatuteks olukordadeks. Kui nende faktoritega arvestatakse heaolu loomisel, on ka õppetöö efektiivsus positiivsem.

Õpikeskkonna kujundamisel autistidele tuleb silmas pidada ka õueala. Arhitektuuri tudengi Chelsey Kingi järgi (2012) tuleb kooliaia kujundamisel olulisi nüansse meeles pidada. King uuris viise, kuidas luua keskkonda, kus oleks võimalus suhelda ümbritseva ja vanusekaaslastega. Õpilastele on vaja kohta, kuhu põgeneda ülestimuleerimise eest kuni nad tunnevad end mugavamalt ning suudavad jätkata oma pooleli jäänud tegevustega. King kujundas kooliaia nii traditsioonilisi aspekte kui lisaelemente rakendades, mis muudaks

autistide tähelepanu. Näiteks on huvitava meetodina toodud välja muusikaia loomine, kus lapsed saaksid mängida õues olevate muusikainstrumentidega – sellel on oluline mõju sensorsete aspektide arendamisel. Lisaks võiks ühe välialana eksisteerida aed/kasvuhoone, kus kasvaks söödavad viljad. See paik pakub lastele loodusega käelist interaktsiooni ning võimalusi aianduskultuuri teraapiaks. Üheks kooli osaks võiks olla ka sensoorne mänguväljak, kus on kasutusel erinevad paneelid, mis aitaks lastel arendada tolerantsi erinevate sensorsete stimulatsioonide suhtes. Omapäraseks nipiks õppimise julgustamiseks vaikes kohas on kooli ehitatud liblikaaed. Samuti on privaatsuse võimaldamiseks püstitatud erinevaid nišše, varjatud nurgataguseid. (ScienceDaily koduleht)

King'i õueala kujundamise meetodite põhjal (2012) võib järeldada, et laste – eriti autismispektri häirega – jaoks on äärmiselt oluline sellise tsooni olemasolu, kuhu on võimalik väsimuse ning kurnatuse puhul minna, privaatsust nautida ning energiavarusid taastada. Sellise võimaluse olemasolul on õpilastel lihtsam oma koolipäevaga lõpule jõuda ilma päeva lõpuks ära väsimata.

Probleemipüstitus

Käesoleva bakalaureusetöö uurimuse eesmärgiks on poolstruktureeritud intervjuude abil saada ülevaade kooli õpetajate tõlgendustest kooliruumide kohta. Eelneva teooria põhjal võib väita, et kooli kujundamisel tuleb tähelepanu pöörata ohutusele, värvitemaatikale, sisustusele, esteetilisusele ning mitmetele muudele nüanssidele, mis pedagoogide ja õpilaste heaolu loomisel rolli omavad.

Intervjuudes osalejateks valisin pedagoogid, kuna nemad viibivad kooliruumides igapäevaselt ning märkavad ruumielementide mõju enda ja õpilaste näol, samuti suudavad tuvastada seoseid õppetöö efektiivsuse ning füüsilise keskkonna vahel, mis viib järeldusteni, kuidas kooli füüsilist keskkonda kujundada pedagoogidele ja õpilastele heaolu luues. Intervjuude abil tekib ülevaade sellest, kuidas õpetaja tõlgendab oma tööruumi (klassiruumi) ning teiste ruumide üldist füüsilist keskkonda ehk millist tähendust ning millist rolli ruumielemendid omavad.

Töös otsin vastuseid järgmistele küsimustele:

1. Kuidas õpetajad oma tööruumi/klassi ja kooli teisi ruume käsitavad ning mida ruumide juures väärtustavad?
2. Kuidas õpetajad käsitavad ruumi mõju õpilaste heaolule ja arengule?
3. Millele tuleks õpetajate arvates ruumide kujundamisel suuremat tähelepanu osutada?

2. MEETOD

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida, kuidas pedagoogid tõlgendavad kooli füüsilist keskkonda. Seetõttu valisin oma uurimuse meetodiks kvalitatiivuurimuse, mis võimaldab uurida inimeste arusaamu ning on sobilik just vähe uuritud teemade puhul.

Selles peatükis kirjeldan kasutatud andmekogumismeetodit, uurimuses osalejaid, intervjuude käiku ning analüüsimeetodit.

2.1. Andmekogumismeetod

Oma uurimuses olen kogunud andmed poolstruktureeritud intervjuude abil. Poolstruktureeritud intervjuu on üks enim kasutatav andmekogumise meetod kvalitatiivses uurimuses. Uurimuse läbiviija julgustab intervjuus vastajat rohkem rääkima. Intervjueerija peab leidma tasakaalu intervjuus kontrolli säilitamiseks ning jälgima, mis suunas see liigub, andes vastajale ruumi arutlemiseks teema ümber (Willig 2008). Poolstruktureeritud küsimuste vastuste analüüsimine on küll mahukam ning aega nõudev töö, kuid just põhjalikud vastused pakuvad käesoleva töö jaoks kõige rohkem vajalikku ja väärtuslikku materjali. Poolstruktureeritud küsimused intervjuus annavad alust arutluse tekkeks intervjueerija ja vastaja vahel. Sageli võib see viia küsimusest kõrvale kaldumiseni, kuid teisalt annab see võimaluse vastajale rääkida just sellest, mida tema vastava teema/küsimuse puhul oluliseks peab ning millele keskenduda soovib. Vastaja usalduse saavutamiseks kinnitasin, et nende nime ma töös ei avalda. Ühtlasi kordasin küsimust, kui vastaja tundis selle jaoks vajadust.

Valisin poolstruktureeritud intervjuu-vormi põhjusel, et intervjuu käigus tekiks intervjueerija ja vastaja vahel arutelu ning vastaja ei oleks oma vastustega liialt piiritletud. See andis vastajale võimaluse rääkida sellest, mis talle küsimusega seostus ning arutleda tekkinud mõtete üle. Poolstruktureeritud intervjuu andis ka võimaluse küsimusi vajadusel kohandada, lisada ning ära jätta.

2.1.1. Andmekogumine

Viisin läbi poolstruktureeritud intervjuud 3 õpetajaga Tartu Herbert Masingu koolis, mis on riikliku õppekava järgi talitlev kool erivajadustega lastele. Kool jaguneb kaheks pooleks: A-korpus, kus õpivad käitumis- ja õpiraskustega lapsed, ning B-korpus, kus õpivad psüühilise erivajadusega lapsed. B-korpuses õppivate laste hulgas on valdavaks erivajaduseks autismispektri häire. Koolis on ka füüsilise erivajadusega õppivaid lapsi, kuid nemad on oluliselt vähemuses.

Sihtrühma kuulujad valisin põhjusel, et nende klassiruumid erinesid üksteisest mitme tunnuse poolest. Igal vastajal oli omapärane vaatepunkt ning ruume tõlgendati erinevalt. Samuti õpetavad uurimuses osalejad erinevates tingimustes ehk erinevates korpustes ning klassiruumides. Igaüks neist kasutab küll kõiki kooliruumi, kuid erinevatel põhjustel ning ruumid, kus nad õpetavad, erinevad suuresti just füüsilise keskkonna poolest.

Intervjuudel kasutasin koostöös juhendajaga koostatud intervjuu kava, mis seisnes põhi- ja abiküsimustes. Intervjuu kava on töö lisades.

Intervjuude pikkus sõltus üldjuhul vastajast endast, kui pikalt otsustati ja osati vastata. Mõne küsimuse puhul ei tundud vastaja vajadust pikemalt vastata, kuid mõne puhul oli vastus väga arutlev ning tekitas lisaküsimusi intervjuueerija jaoks. Samuti sõltus vastuse pikkus sellest, kui palju keegi mingit ruumi kasutab. Kui ruumi kasutati võrdlemisi tihti, oli ka vastus pikem, kuna ruum omas suuremat tähendust vastaja jaoks. Kui ruumi väga tihti ei külastata, pole vastaja kursis ruumis olevate elementidega ning ei osanud seda nii täpselt kirjeldada, samuti ei olnud sellisel juhul suurt huvi selle ruumi tõlgendamiseks. Intervjuude pikkus varieerus 40 minutist 60 minutini.

Intervjuud viisin läbi vastaja jaoks sobival ajal, mis oli õpetaja vaba tund tööajal või pärast tööd. Kõik intervjuud toimusid Tartu Herbert Masingu Koolis vastaja tööruumis ehk klassiruumis. Intervjuu lindistamiseks kasutasin diktofoni, eelnevalt teavitasin vastajat, et intervjuu lindistatakse ning lindistatud materjale ei kasutata muuks tarbeks kui bakalaureusetöö materjaliks. Samuti informeerisin vastajaid intervjuu eesmärgist, tutvustasin küsimuste jagunemise viisi ning orienteeruvat intervjuu kestmise aega. Pärast intervjuude läbiviimist transkribeerisin intervjuud üks-ühele Word-dokumenti, et analüüsimiseks kogu materjal visuaalselt olemas oleks.

Uurimistulemusi illustreerivad väljavõtted transkriptsioonidest ehk vastaja vastustest. Vastaja konfidentsiaalsuse tagamiseks ei ole uurimuses osalejate nimed välja toodud. Vastuse eristamiseks on vastajad on kodeeritud järgnevate varjunimedega: Mari, Kati ja Tiina. Tsitaadid intervjuudest on tähistatud 12-punktises kursiivkirjas. Tekstist välja jäetud lõigud on märgistatud /.../.

2.2. Analüüsimeetod

Uurimuse käigus kasutan intervjuudest saadud materjali analüüsimiseks kvalitatiivset sisuanalüüsi. Mayringi järgi (2000) võib selle objektiks olla kõiksugune lindistatud kommunikatsioon (intervjuude ümberkirjutised, diskursused, vaatluste protokollid, videolindid, dokumendid). Sisuanalüüs eesmärgiks ei ole analüüsida ainult materjali silmnähtavat sisu, nagu selle nimetusest võiks eeldada. Kvalitatiivset sisuanalüüsi tõlgendatakse kui empiirilist, metodoloogilist kontrollitud tekstide analüüsi kommunikatsiooni kontekstis, millele järgnevad sisulised analüütilised reeglid. (Mayring 2000)

Sisuanalüüs on uurimusmeetod, mille abil tehakse konteksti andmestikust korratavaid ja valiidseid järeldusi, mille eesmärgiks on teadmiste, uute tähelepanekute omandamine ning faktide esitlus, mis on osaliselt tegevuse juhiks (Krippendorff 1980). Oma uurimuse puhul pean sisuanalüüsi kõige paremaks analüüsimeetodiks, kuna minu töö eesmärgiks on välja tuua intervjuude vahendusel saadud teadmised ja tähelepanekud, mis töö esimeses pooles olevat teoreetilist poolt kinnitaksid ja illustreeriks.

Philipp Mayring on artiklis „Qualitative Content Analysis“ (2000) välja toonud sisuanalüüsi neli põhipunkti:

1. Materjali paigutamine kommunikatsiooni mudelisse: tuleks kindlaks teha, milliseid kommunikatsiooni sekkumisi teostatakse kommunikeerija aspektides (tema kogemused, arvamused, tunded), teksti tootmise situatsioonis, sotsiokultuurilises taustas, tekstis endas või sõnumi efektis.
2. Analüüsi reeglid: materjali tuleks analüüsida samm sammult, järgides protseduuri reegleid, kavandades materjali sisuanalüüsi peatükkideks.

3. Analüüsi keskmeks on kategooriad: teksti tõlgendamise aspektid, millele järgnevad uurimuse küsimused, pannakse kategooriatesse, mida saab näha ja üle vaadata analüüsi protsessi käigus.
4. Usaldusväärsuse ja valiidsuse kriteeriumid: protseduur peab olema subjektiivselt mõistetav, et võrrelda tulemusi teiste uurimustega ning tuua välja valiidsuse kontrollid.

Oma uurimuse sisuanalüüsis rakendan kõiki ülaltoodud punkte.

Kvalitatiivset ja kvantitatiivset sisuanalüüsi saab kasutada kahel viisil: deduktiivselt ja induktiivselt. Kui uuritava fenomeni kohta puuduvad varasemad teadmised, soovitatakse kasutada induktiivset lähenemist (Lauri, Kyngäs 2005). Oma analüüsimeetodina kasutan deduktiivset lähenemist, kuna töö esimene pool koosneb teoreetilisest osast ehk olen omandanud teadmisi käesoleva teema kohta ning materjalidega põhjalikult tutvunud.

Läbiviidud uurimuse analüüsi esimeseks sammuks oli analüüsimeetodi põhjalik uurimine: millised punktid tuleb täita põhjaliku ning korrektse analüüsi teostamiseks. Seejärel koostasintervjuu kava ning selgitasin välja osalejad, keda soovisin intervjuuerida. Sellele eelnevalt tegin prooviintervjuu, mida hiljem analüüsides viisin sisse muudatused intervjuu kavasse. Pärast seda teostasintervjuud valitud osalistega ning transkribeerisin lindistatu. Järgmisena liigitasin intervjuudes käsitletud teemad ning analüüsisin põhjalikult neid teemasid puudutavaid vastuseid. Kuna mõne küsimuse puhul rääkis küsitletav ka millestki kontekstivälisest, pidin transkriptsiooni ümberkirjutatud vastuseid vastavalt teemale liigitama, s.t ühe küsimuse vastus võis sobida mingi teise teema alla. Edasi teostasint vastavalt kategooriale sisuanalüüsi ehk töötlesin materjali ning panin kirja tähelepanekud, mida vastustest omandasin, ühildades need teadmised kõikide vastajate põhjal. Omandatud tähelepanekud intervjuudest koondasin uurimistulemusteks ning nendest tulenevalt omapoolseteks järeldusteks. Vastajate konfidentsiaalsuse tagamiseks määrasin osalejatele koodid ning järgmise sammuna teostasint väljavõtted transkriptsioonidest, et neid analüüsi näitlikustamiseks kasutada. Saadud vastuseid ma ei võrdlenud, vaid pigem erinevad vastused täiendasid üksteist. Viimaseks sammuks tehtud analüüsis oli arutelu lisamine uurimistulemustele.

3. UURIMISTULEMUSTE ESITAMINE

Uurimistulemused esitan kahes osas: klassiruum ning teised kooliruumid. Õpilase ja õpetaja jaoks on kõige olulisemaks ruumiks koolis klassiruum, kus veedetakse enamus aega päevast. Kuid ka ülejäänud ruumid koolis on olulised, kus veedetakse tunnivälisest aega, näiteks söökla, koridorid, trepid, tualetid, rõivistu, õpetajate tuba. Seega ka nende kujundamisele tuleb olulist tähelepanu pöörata. Tulemuste analüüsimisel keskendun ruumisemiootilisele vaatevinklile ehk milliste märkidenäruumielemendid esinevad.

Klassiruumi peatüki all toon välja uurimistulemused detailsemalt, hõlmates kirjeldusi sisustusest, värvilahendustest, valgustusest, temperatuurist ja ventilatsioonist ning ohtudest. Teiste ruumide puhul käsitlen samu aspekte üldisemalt. Kuna Tartu Herbert Masingu Koolis õpivad valdavalt psüühilise erivajadusega lapsed, peegeldavad uurimistulemused seda, kuidas on koolis autismispektri häirega ja käitumisraskustega laste vajadustega arvestatud. Eraldi toon ka välja, kuidas on kooli kujundamisel füüsilise erivajadusega lastele liikumine võimaldatud. Kõikide ruumide analüüsimise puhul on oluline osa vajakajäämistel ehk toon välja, milliseid muutuseid pedagoogid näha sooviksid. Uurimistulemusi illustreerivad väljavõtted transkriptsioonidest, mida saadab minupoolne arutelu.

3.1. Klassiruum

Kõigi kolme vastaja tööruumiks on klassiruum, kus õpetatakse igapäevaselt lapsi.

Intervjuudel uurisin vastajatelt, milline nende klassiruum välja näeb, mida nad seal väärtustavad ning mida muuta sooviksid. Kõige enam väärtustatakse klassiruumi juures selle suurust, kuna sõltuvalt suurusest on võimalik seda kujundada ja sisustada. Ühe vastaja tööruumiks on nõ vannituba ehk ruum, mida eelnevalt kasutati vannitoana, kuid ruumipuuduse tõttu koolis on see kohandatud klassiks. Samas pidas ka tema ruumi siiski piisavalt suureks, kuna õpetab korraga ainult üht õpilast. Kui ruum on sobiva suurusega ning võimaldab kõigile liikumisvabadust ning privaatsust, tekib seal viibijatel turvalisuse tunne, mille loomine peaks üheks kooli kujundamise eesmärgiks olema.

Mööbel

Klassiruumis on väga tähtsal kohal mööbel, mis võib õpetamist ja õppimist suuresti mõjutada. Mööbli all mõeldakse õpetaja ja õpilase töökohta ning täiendavaid mööbliesemeid nagu riiulid ja nagid. Õpilase ja õpetaja mõlema jaoks on väga oluline, et oleks võimalik oma tööasju kuhugi paigutada ning nende olemasolu õppimist ja töötamist ei segaks.

***Mari:** /.../ On kasutada siis mõned kapid ja mõned riiulid, et riiulid on selles mõttes head, et lapsed saavad osad asjad kooli jätta, ei pea kõike edasi-tagasi kandma (.) kaasas. Niimoodi, ahah. Riidenagi peab kindlasti olema, kehalise asjade jaoks ja üldse igasuguseid pudinaid ära panna. /.../*

Kuna koolis õpib ka autistlikke lapsi, on mööbli paigutus ja olemasolu olulisel kohal. Samuti tuleb tähelepanu pöörata pinkide suurusele ja paigutusele.

***Mari:** /.../ Pingid on kahekohalised. Arvestades laste spetsiifikat, peaks kõik olema ühekohased, ühekohalised ja pingid on kohutavalt rasked, ei tea, mis imematerjalist. Peaksid olema kergesti liigutatavad. /.../*

Ühekohalised pingid pakuvad samuti lastele privaatsust: koolis õppivate autistide jaoks on ääretult oluline, et sellega arvestataks ja seda väärtustataks. Kahekohaliste pinkide kasutamine on märk süsteemi vajaka jäämisest: kui õpilane peab oma pinki jagama, ei näe ta individuaaltöö võimalust ning tihti on keeruline tähelepanu õppetööl hoida, kui kõrval on segavaid faktoreid.

Iga õpetaja vajab klassiruumis ka nõ oma ruumi ehk eraldumise võimalust. Intervjuu käigus uurisin, kas see on õpetaja jaoks olemas ning kui oluliseks seda peetakse. Selgus, et õpetajatel praktiliselt isiklik ala ruumis puudub, kuid seda ei peeta samas nii oluliseks. „ Ei, ei ole. /.../ Ei mina ei tunne selle (.) mingisugust erilist vajadust, selle järgi. /.../“ (**Kati**) Iga õpetaja oli arvamusel, et nende tööaeg näeb ette õpilastega igal hetkel tegelemist, seega ei peeta vajalikuks näiteks vahetundides õpilastest eemaldumist. Kui tekib vajadus eralduda õpilaste-keskkonnast, on võimalus minna õpetajate tuppa – see ruum on mõeldud ainult töötajatele. Selline hoiak näitab minu arvates eestlastele omast iseloomujoont: pühendumist oma tööle.

Esteetilisus

Õpetajad peavad oma klassiruumi kujundamisel oluliseks esteetilisust. Vastajate arvates peab klassiruum õpilastes tekitama koduse tunde, et klassis viibimist nauditaks. Samuti tahab õpetaja ise tunda end oma tööruumis hästi ning seega rakendab meeldiva meeleolu loomiseks

erinevaid meetodeid. Klassiruumi dekoreeritakse vastavalt hooajale või mõnele pühale, näiteks jõulude ajal kaunistatakse klass jõuluteemaliselt.

Iga vastaja mainis klassiruumi füüsilise keskkonna kirjelduses sõna „mürataust“ ehk visuaalset müra. Müratausta alla kuulub ka õpilaste tööde eksponeerimine, mis tekitab küll õpilastes uhkusetunnet, kuid võib visuaalselt segavaks muutuda.

***Tiina:** Noh, khkm, ütleme, et autistlik laps on ju hüpersensitiivne, et kui ta ka ei väljenda seda, et see teda häirib, et igal pool on müra, visuaalne müra, khkm siis sisuliselt see, teoreetiliselt vähemalt, ikkagi segab teda. Isegi, kui ta ei väljenda seda. /.../*

Sellele tähelepanu pööramist peab iga õpetaja oluliseks, kuna mürataust klassiruumis võib häirida nii õppimist kui õpetamist.

***Tiina:** On edukam keskendumisvõime, idee järgi. Just see on see (.), et igasugune ärritus tõmbab tähelepanu kõrvale, jah. Et kui on võimalik keskenduda ja rahuneda, siis loomulikult, vastavalt sellele õppimine peaks paremini sujuma.*

Samas, tekitades õigeid elemente taustale, võib õppimine olla edukam, näiteks kui paigutatakse abivahendid tahvlile või seinale. Ühtlasi on õpilaste tööde eksponeerimine väga aktsepteeritav ning omapärane viis esteetilisuse loomiseks, kui tööd paigutatakse seinale, mis jääb õpilaste selja taha. Õpilased näevad oma tööde eksponeerimist kui nende pingutuste väärtustamist ja hindamist, mis tekitab neis uhkusetunde.

Ruumisemiootika kohaselt on teada, et paljudel elementidel on sügavam tähendus, nii on ka näiteks taimedega. Taimede olemasolu klassis peavad kõik õpetajad väga oluliseks, neil arvatakse tervendav, rahustav toime olevat. Taimede olemasolu hindavad ka õpilased.

***Tiina:** Olen toonud siia taimi, kuna ma olen väga seda meelt, et ruum peaks olema ilma visuaalse müra. /.../ Taimed on igal juhul soodsad lapsele, taimi võiks olla rohkelt klassis, aga mitte pilte ja joonistusi nii väga. Taimed on rahustavad, mõnusad.*

Kui värviküllased õpilaste tööd võivad õppimist segama hakata, siis taimedel on vastupidine toime. Taimed loovad kinnises klassiruumis ka ühenduse välismaailmaga, loodusläheduse, mis õpilastele positiivselt mõjub.

Valgustatus

Valgustatus on iga ruumi puhul üks kesksemaid teemasid, millele tuleb suurt tähelepanu osutada. See mõjutab õppimist, õpetamist ning tervist üldiselt. Seega peab iga õpetaja valgustatust oma tööruumi puhul oluliseks faktoriks. Valgustatus jaguneb kaheks: naturaalne

ehk õuest tulev valgus ning kunstvalgus ehk lampidest tulev valgus. Mõlemad tüübid aga on vajalikud heaolu loomisel, sh meeleolu ja töötamise efektiivsus. Samas sõltub kummagi tüübi olulisus aastaajast, näiteks talvel on hommikuti veel pime, seega on kunstvalgus määrava tähtsusega.

***Mari:** No siin on ka niimoodi, et hommikuti meil kogu aeg tuled põlevad, et aga siis, kui nüüd siin kevadel on valge, siis viimased tunnid me ikka lepime kokku, ma küsin, et kuidas te tahate. Nad ei taha üldse kunstvalgust, nad alati ütlevad pane: kustu ((siteerides õpilasi)). /.../ Jaa, neile väga meeldis, kui tuled ei põle, et on selline mõnus nagu välivalgus, et ee (.) ei meeldi see kunstvalgus. Ei mulle ega neile. /.../*

Valgustust oma tööruumis peavad kaks õpetajat piisavaks, üks õpetaja ebapiisavaks. Kõik eelistavad pigem naturaalselt valgust, kuna see mõjub õpetajale ja õpilastele meeleolukamalt, turgutavamalt ning tekitab rõõmsama meeleolu. Kui aga on hämaram aeg, on oluline, et elektrivalgustus oleks normidele vastav, et see tervisele negatiivselt ei mõjuks. Samuti nentis üks vastaja, et päikesevalguse rohkus klassiruumis on õpilaste jaoks just kui märk saabuvast suvest, mis ühtlasi hoiab nende meele positiivsemana.

Intervjueeritud õpetajate klassiruumides on valdavalt naturaalsed toonid, mis tähelepanu eriti ei kõida. „ /.../ Siin on nüüd suurem klass, see on helesinine, ma ei tea (...), võib-olla (.) noh (.), ega midagi häda ei ole küll heh, et ee (.) /.../“ (**Mari**) Heledad seinatoonid küll ei kõida tähelepanu ning omavad pigem positiivset mõju, aga võivad tekitada oma isikupärasuseta ning ühekülgsusega tekitada ka negatiivseid tundeid. „/.../ Värv on haige. Seinad peaksid olema hoopis midagi teist värvi. Natuke haiglat meenutab. /.../“ (**Tiina**) Oluline märkus ruumivärvide puhul on ka see, et heledad toonid peegeldavad valgust, mis muudavad ruumi valgusküllasemaks. Tumedates toonides klassiruum muutaks niigi hämara ruumi veel pimedamaks, mis teeks selles töötamise ebatervislikumaks ja ebaameeldivamaks.

Temperatuur

Efektiivseks töötamiseks klassis peab end tundma mugavalt. See hõlmab ka sobivat temperatuuri, mis ei tohiks olla liiga jahe ega liiga soe. Ebasobiv temperatuur võib mõjuda negatiivselt nii tervisele kui töötamisele, samuti kipub tähelepanu õppetöölt hajuma, kui temperatuur pole klassiruumis sobilik. Õpetajad on üldjuhul klassiruumis oleva temperatuuriga rahul, kuid ruumis, kus on aknaid vähe, võib jahedaks minna. Seega akende olemasolul on suur osakaal temperatuuri suhtes.

***Tiina:** Talvel on siin minu jaoks jahe. (.) Aga kuna autistlikud lapsed tihtipeale ei väljenda oma sooja- ja külmatunnet, siis ma arvan, et neid ei ole see eriti häirinud,*

aga häirib mind. (.) Talvel on ikkagi jahe. Ja ja praegu ee suures kevades kisub pigem kuumaks, sest akna kaudu tuleb tugevat valgust ja soojust. /.../

Akende olemasolul on suur osakaal temperatuuri suhtes. Kuigi ruumis võib temperatuur sobilik olla, võib kevadisel ajal ruum palavaks muutuda akendest sisse paistva päikese tõttu. *./.../ Mitte keegi ei jõua mitte midagi siis.“ (Kati)* Kui ruum muutub palavaks või liiga jahedaks, võib klassiruumis töötamine olla väga raskendatud.

Ruumis tekkiva palavuse tõttu ning põhjusel, et see on kogu päeva pidevas kasutuses, on väga oluline faktor klassiruumi puhul ventilatsioon. Intervjueeritud õpetajate klassiruumides eksisteerivad ventilatsiooniaugud, kuid nende toime ei ole tähelepanuväärne, mistõttu tuleb õhutusmeetodina kasutada akendega tuulutamist. See võib aga tekkiva tuuletõmbuse tõttu tervisele negatiivselt mõjuda.

Ohud klassiruumis jagunevad kaheks: need, mida tekitab õpilane enda käitumise tulemusena ja ohud, mis on tingitud ruumist. *./.../ No minu klassi kahel poisil on suur oht kukkuda, sest nad kogu aeg kiiguvad oma toolidega. /.../“ (Mari)* Samuti tõi üks vastaja välja, et tema tööruumi ei ole võimalik lukku panna, kuna puudub võti. Õpetaja muretseb väga klassis olevate väärtuslike esemete nagu kooliraamatud, CD-d. Selline pidev ohutunne muuda õpetaja olemise väljaspool klassiruumi väga stressirohkeks, mis mõjutab meeleolu negatiivselt. Samuti mõjutab see õpetaja autoriteeti: kui kõigil on võimalik ruumi siseneda (ka siis, kui õpetajat seal ei ole), tekitab see õpetajas tunde, et ruum ei kuulu ainult talle. Pedagoogi kirjeldus oma ruumi kontrollimatuse üle on märk tema negatiivsest emotsioonist, et õpetaja autoriteeti ei väärtustada viisil, nagu kool seda tegema peaks, samuti on selliste ruumitingimuste tõttu tal väga raske seda ise kehtestada.

Lisaks nimetati ühks ruumist tingitud ohuks libedat põrandat. Nimetatud ohtude vähendamiseks kõige sagedamini rakendatav meetod on noomimine ja tähelepanu osutamine ohu esinemisele, muid võimalusi ohtude vähendamiseks ei nähta.

3.2. Teised kooliruumid

Koolis on mitmeid ruume, kuid käesoleva töö raames tegin analüüsimiseks järgneva valiku: söökla, garderoob, tualetid, koridorid, trepid, õpetajate tuba. Intervjuu käigus palusin

õpetajatel ruumi kirjeldada, rääkida esinevatest ohtudest, esteetilisusest ning tähendusest nii õpetaja kui õpilase jaoks.

Söökla

Nii õpetajad kui õpilased käivad koolis söömas sööklas. Õpetajad ja õpilased söövad üldjuhul samas lauas, sõltuvalt sellest, kas õpetaja käib oma klassiga koos söömas.

***Mari:** Töötajad käivad söömas kooli sööklas ja enamik klassijuhatajaid käivad oma klassidega ja ma olen pannud tähele, et aineõpetajad käivad tavaliselt siis kas pärast kolmandat tundi või natuke hiljem. /.../*

See, et õpetaja õpilastega koos söömas käib, õpetajaid ei häiri. Üldjuhul ei pea õpetajad vajalikuks privaatset ala sööklas, s.t õpilastest eraldi. „Aga kas see on nii väga vajalik? Noh, mina ei tea. Minu meelest ei ole see nii vajalik.“ (**Kati**) Õpetajate jaoks on see loomulik tööpäeva osa, samas on koos söömine õpetlik, kuna õpetaja peab oma ülesandeks ka lastele õpetada ka sotsiaalseid ning muid igapäevaseid oskuseid. Samuti on laua jagamine märk ühtsusest: õpetaja osaleb õpilaste koolielus ka väljaspool tunniaega ning väärtustab nendega koosveedetud aega.

Söökla väljanägemist peavad õpetajad üsna märkamatuks, liialt tavaliseks. Seda on pedagoogide arvates ruum, kuhu minnakse vaid söömise eesmärgil ning ei oma muud rolli õpetajate ega õpilaste koolielus. Söökla kujundamisele ei ole erilist rõhku pandud ning see pigem häirib õpetajaid, kuna end ei tunta seal mugavalt.

***Mari:** Söökla on minu jaoks külm ja kõle koht. /.../ Ta ei ole niivõrd hubane ja mõnus minu jaoks, ta on kõle, toonid on kõledad, see laudade asetused on minu meelest selline hästi mehaaniline, nagu söö:kla. ((rõhutatult)) Seda hubasust ei ole, kuigi see, ma olen ikka märganud, et akendel on mingisugused kaunistused, aknalaudadel ja.. kohvik ikka üritab panna sinna värsked lilli. /.../*

Õpetajad on arvamusel, et ka õpilastele ei avalda söökla erilist muljet.

***Mari:** Käivad ostavad sealt oma pudi-padi ära, aga nad tahavad selle ära süüa mujal. Nad ei taha seda sööklas ära süüa. Aga nende jaoks see on natuke kõle. Võib-olla see lihtsalt, et selline suur ruum ja ma ei tea, ei ole, ei ole hubane. /.../*

Õpilaste hoiak, s.t puudub igasugune soov vaba aega ning teisi vahetunde peale söögivahetundi seal veeta, näitab, et söökla ei tekita neis mingeid erilisi tundeid, pigem välditakse seal viibimist. Selline suhtumine ruumisemiootilisest küljest viitab sellele, et söökla disainimisel ja seejuures pedagoogide ja õpilaste heaolu loomisel on kande roll värvilahendustel, mööbli paigutusel ja temperatuuril.

Rõivistu

Rõivistu asub Tartu Herbert Masingu Koolis keldrikorrusel, mistõttu on seal ainult kunstvalgus. Samuti on ruum eraldatud ülejäänud koolist ning hämaruse tõttu ei peeta seda kohaks, kus pikemalt aega veeta. „*Ta on ka seal keldrikorrusel, ega sa sinna jääda küll ei taha. Et see on selline (...) käid ruttu ära, aga sinna aega küll ei taha viitma jääda. Ega ma arvan, et keegi väga ei taha seal olla.*“ (**Mari**) Lisaks tekib rõivistus probleeme fakti tõttu, et mitu klassi jagavad ühte garderoobiboksi – sageli kaovad jalanõud, üleriided. „*Väike. (...) Kõigile klassidele oleks vaja endale seda boksi jah ja praegu tekivad seal igasugused löömingud ja.*“ (**Kati**)

Kuna rõivistu on ülejäänud koolimajast üsna eraldatud ning seal puudub järelvalve, tunnevad end õpilased seal üsna vabalt. „*/.../ Lapsed tahavad seal olla, seal on mõnus mängida, on nagu labürint. Seal saab joosta, peitust mängida, nendel on teistmoodi see.*“ (**Mari**) Siinkohal võib märgata seost eraldatuse ja valguse puuduse vahel: õpilastes tekib vabaduse tunne, kuna nende tegevust ei jälgita.

Vastavalt kokkuleppele on mõndadel kooliõpilastel (üldjuhul B-korpuse ehk psüühilise erivajadusega lastel) lubatud ülerõivad panna oma klassiruumi. See kokkulepe on märk koolipoolsest koostöövalmidusest ja mõistvusest, samuti tekitab õpilase jaoks turvatunde, samuti tunnakse end rohkem kaitstuna, kui ei pea teiste lastega järelvalveta rõivistus olema.

Tualetid

Tualetid asuvad koolis igal korrusel, nende kirjeldamisel panevad vastajad rõhku puhtusele ning väljanägemisele. Eristatakse A-korpuse ja B-korpuse tualette, kuna A-korpuse WC-d on sageli ebahügieenilisemad.

Mari: Tualetid on meil igal korrusel. Ja igal korrusel on ja õpetajatel on eraldi ka õpetajate toas 2 tualetti ja (.) ee minu, meil siin B-korpuses tualetid on alati heas korras, et on puhas ja ei lõhna halvasti. Mida ma olen pannud tähele, et A-korpuse tualetid lõhnavad halvasti, seal, ma ei., võib-olla seal on õpilasi rohkem ja pole tualettides nii hea käia. /.../

Samuti on arvestatud liikumispuudega õpilastega – igal korrusel on ka inva-WCd. „*Need on korralikult tehtud, et saaks ka liikumispuudega inimene hakkama seal. (...) On kätepesu võimalus ja ja äkki on seal ka bidee, ei ole siiski. Ei ole.*“ (**Tiina**) Selgus, et õpetajate toas on õpetajatele eraldi tualetid, kuid B-korpuse õpetajad kasutavad sagedamini oma klassi lähedal olevat tualetti, kuna teise korpusesse minemine oleks liialt ajakulukas. Nagu ülal väljatoodud

näide ühtusest sööklas laua jagamise puhul, peegeldub ühtsuse tunne ka siinkohal: kui pedagoogid kasutavad õpilastega sama tualetti, tunnevad mõlemad pooled end ühtse kooliperena.

Õpetajate arvates on ka õpilased tualettidega rahul. Juhul, kui A-korpuse tualetti ei soovita minna, ollakse valmis ka B-korpusesse selle jaoks minema. Värvilahendused on tualettides rahumeelsed, need ei ärrita kuidagi ega muuda ruumi ebameeldivaks. „/.../ *Tualettides on piisavalt ruumi ja on korras ja nad on ilusad heledad ka, et ei ärrita kuidagi, kui ma mõtlen lapse silme läbi, sellised rahumeelsed toonid on heh.*“ (**Mari**) Iga ruum koolimajas peaks välja nägema selline, kus on pedagoogide ja õpilaste healuga arvestatud, kuhu minnakse meeeldi ning tülgastust tundmata – seda nii õpilaste kui õpetajate jaoks.

Koridorid

Suurt tähelepanu pälvis intervjuude käigus koridoridest rääkimine. Koridorides veedavad õpilased enamuse ajast vahetunnist. Koridoridesse vastajad aga eriti positiivselt ei suhtu, kuna neid peetakse liialt pimedateks ning kitsasteks ruumideks. Kõik osalised mainisid, et koridorides on väga vähe valgust – naturaalvalgus üldse puudub ning eksisteerib vaid kunstvalgus. See teeb koridorides viibimise kõledaks ning ebameeldivaks. „*Pimedad ja vastikud. Kitsad. Ja pime. No natukene korvab, et nendel ustel on need praod sees või aken.* /.../“ (**Kati**) Kitsus ja pimedus võib nii pedagoogide kui õpilaste jaoks tähistada eraldatust muud maailmast, nõ vangistatuse tunnet, mis mõjub healule negatiivselt. „/.../ *Ta on ainult elektrivalgus. Ei tea. Vahel ei ole ka see põlema klõpsatud, minu mulje on sageli, et pime ja must tunnel ühest otsast teise, kus avanuvad vahepeal klasside ukсед.*“ (**Mari**) Põhjus, miks koridorid on just sellised, seisneb selles, et enne koolimajaks tegemist oli hoone ühiselamu.

Õpetajate hinnangul piiravad kitsad koridorid liikumisvabadust. Lapsed aga tahavad vahetundides end välja elada, joosta ja mängida. Kitsad ja pikad koridorid aga võimaldavad seda ainult ühes suunas (ühest koridori otsast teise), mis muudab teiste jaoks seal liikumise üsna ohtlikuks. Ruumipuuduse tõttu koridorides ei ole võimalik ka sinna eriti mööblit paigutada, esteetilisuse tekitamiseks on seintel stendid õpilaste tööde eksponeerimiseks.

Mari: *Koridorides on üldiselt väga vähe mööblit. (...) Meil on ju stendid koridorides ja on toole ja siis on selliseid nagu lillede niisuguseid nagu vanne, nad on sellised hästi rasked, ega lapsed ei jõuagi nendega toimetada, et ee (.) õnneks.. ja siis on istumistoolid osades kohtades, aga mitte igal pool. /.../*

Samas pinkide olemasolu muudab mõned õpilased püsivamaks ning neile võib selline rahulik olemine koridorides meeldida. Seetõttu tegeldakse vahetundides rohkem asjadega, mis ei nõua palju liikumist, näiteks telefoniga mängimisega. Need lapsed, kes tahavad end vahetundides rohkem välja elada ja joosta, kasutavad pikki koridore just selleks.

Värvilahendused on koridorides rahumeelsed, naturaalsed. Need ei haara kellegi tähelepanu, mistõttu peab mõni vastaja värvilahendust pigem negatiivseks ning arvatakse, et õpilastele see samuti ei meeldi.

Ohtude esinemise tõttu peaks õpetaja olema koridoris järelvaataja, kuid üks vastaja tõi välja olulise fakti, et vahetunni ajal peab õpetaja ka järgmist tundi ette valmistama, seega kahe koha peal viibimine on väga raske.

***Tiina:** /.../ See tekitab pinget, frustratsiooni, õpetajal peaks ka, ma usun, et kõik õpetajad tunnevad, et peaks vahetunni organiseerima lastele ja samal ajal ka tundi ette valmistama. See on õpetajale kindlasti frustreriv olukord. (...) Me ei saa teha kahte asja korraga.*

Õpetaja meeleolule mõjub väga negatiivselt olukord, kus ta peab kahte asja korraga maksimaalsel tasemel tegema: õpilastega vahetunni ajal tegelema, neile tegevusi pakkuma ning õppetöö ette valmistamisega ametis olema. Pühendunud õpetaja soovib oma tööd hästi teha ning teda ärritab, kui võimalused selleks on limiteeritud.

Trepid

Treppide on koolis väga palju – nende kaudu toimub liikumine ühelt korruselt teisele. Treppide kujundamisel ei ole õpetajate arvates arvestatud sellega, et treppe kasutavad väga paljud lapsed, kes kipuvad nendel tormama. Treppide rohkus tekitab ka rohkem ohte.

***Mari:** /.../ Ma ei ütleks, et meil on järsud trepid, aga meil on jällegi teravate servadega trepid. Siin just meie maja poolel, trepid on plaatidega, mitte ei ole valatud selle nagu.. mitte terava serva trepid. Need servad on teravad ja nende teravate servadega on nad siis haiget saanud. /.../*

Tartu Herbert Masingu Koolis on treppidel ohuallikaks ka akendele ligipääsu vältimiseks püstitatud toru, kuid see on õpilaste jaoks just eriti atraktiivne. „(.) Seal on vist ainult üks toru, siis see trepi keerukoht ja üks toru. Saab istuda küll, et paned jala üle ääre ja kukud alla. Aga siiamaani on hästi läinud. (**Mari**) Nimetatud toru on psüühilise erivajadusega õpilase jaoks just kui märk ohu vältimise eiramise võimaluseks. Treppide ehitamisel tuleks kõige enam arvesse võtta nende kasutamise sagedust ning kindlasti mitte looma ahvatlevaid võimalusi lisaohude tekitamiseks.

Õpetajate tuba

Oluline ruum koolimajas on õpetajate tuba. Seetõttu uurisin, kuidas vastajad õpetajate tuba näevad ning millist tähendust see nende jaoks omab. Selgus, et üks vastaja peab õpetajate tuba meeldivaks kohaks, teised pigem väldivad seal käimist. Õpetajate tuba on küll ruumikas, kuid kuna töötajaid on koolis palju, võiks see kordades suurem olla. Samas tõi üks vastaja välja, et kuna paljud töötajad seal nagunii ei käi, ei jää ruum ka nende jaoks väikseks, kes seal käivad. Õpetajate tuba on koht, kus õpetajatel on võimalik arvutiga tööd teha, kolleegidega suhelda ja ka niisama puhata.

***Kati:** Õpetajate tuba on väga ruumikas, seal on (...) see on jaotatud, selline arvutitega töötamise osa ja selline nõupidamise laud ja selle ruumi teeb pooleks tualettide ala ja teisel poolel selline väikene sopikene veel, kus mõnikord õpetajad teevad õpilastega üks-ühele kohtumisi või midagi. /.../*

Samas peavad pedagoogid õpetajate tuba küll suureks, kuid arvestades töötajate arvukust, jääb see siiski väikseks ning õpetajad kipuvad vältima sinna minemist. Kui ruumis on palju inimesi, on ka seal ka raskendatud töö tegemine.

***Tiina:** /.../ Mina ise olen aga üsna häiritud (.) või mitte päris seda, aga ma tahangi ee rääkida oma kolleegidega ja läheb siis töö pealt ära jutuajamiseks ja vestluseks. Võib-olla oleks hea, et arvutid oleks eravestluse ruumis, kus ta on pisut rohkem eraldatud. (.) /.../*

Mõne jaoks on see äärmiselt häiriv, kui õpetajate toas pole võimalik rahulikult tööd teha – eriti aineõpetajate jaoks, kel pole oma klassi. Õpetajate toa peamine funktsioon peaks olema töötegemise võimalus, kuid siinkohal tekib vastuolu: ruum, kus töötaja vajab rahu ja vaikust, on muutunud paigaks, kus paljud eelistavad suhtlemist teistega, mis segab töötajaid. Seega õpetajate tuba tähistab igäihte jaoks erinevat funktsiooni. Paraku on olukord aga parandamatu, kuna igal töötajal on lubatud õpetajate toas käia ja teha, mida soovitakse.

Õpetajate isiklikud tunded selle ruumi suhtes on varieeruvad: ühe vastaja jaoks on õpetajate tuba mõjus ja hubane koht, kus olla. “/.../ Ja siis on seal mõnus, saad oma tööd teha ja kaaslastega vestelda, et (...) kuidagi ma ei tea, hubane koht minu jaoks.” (**Mari**) Teiste jaoks aga ei oma see ruum mingit erilist tähendust. „Vets on seal. Muud tähendust ei ole.“ (**Kati**) Toodi välja ka huvitav tähelepanek, et õpetajate toa uks on tihtipeale lahti, mis tekitab paljudes töötajates meeolehärrmi, kuid mõne jaoks on see normaalne, et ka õpilased õpetajate toas käivad. Avatud uks selles ruumis on õpilaste jaoks märk, et ruumi võib igal ajal tulla, samas suletud uks tähistab õpetajate toa eraldatust ülejäänud koolimajast, kuhu õpilane võib siseneda loa saamisel. Igal õpetajal on oma arusaam õpilaste käimise vajalikkusest ja viisist

(kas lihtsalt sisse astudes või koputades) selles ruumis, mistõttu jätab mõni pedagoog lahkudes/saabudes ukse avatuks, mõni suletuks – selle fakti tõttu võivad tekkida aga erimeelsused.

3.3. Füüsilise erivajadusega lastega arvestamine koolis

Kuna Tartu Herbert Masingu Koolis õpib lisaks psüühiliste erivajadustega lastele ka füüsilise liikumisvõimetusega õpilasi, on selle kujundamisel võetud arvesse ka nende heaolu. Kõik õpetajad hindavad väga, et füüsiliste erivajadustega õpilastega on koolis suuresti arvestatud. „Et selle peale on mõeldud meie koolis küll, jah. /.../“ (**Mari**) Liikumise hõlbustamiseks on käsitoed koridorides, kaldtee fuajees ning liikumist ühelt korruselt teisele võimaldab lift. Seega on kõikidel õpilastel võimalik igasse ruumi pääseda.

Ruumisemiootikast lähtuvalt võib selliste võimaluste loomist füüsilise erivajadusega lastele pidada ka turvalisuse ja kogukonnatunde tekitamiseks – oma erivajadusest hoolimata tahab ka tema tunda, et ka tal on võimalik igasse ruumi koolis võimalik pääseda ning olla osa kooliperest.

3.4. Rakendatud ning soovitud muutused kooliruumides

Iga õpetaja on oma klassiruumi kujundanud ümber vastavalt võimalustele. Tööruumi on toodud isiklikke esemeid, samuti mööbli asetust muudetud. Ühtlasi rakendatakse meetodeid, mis teeksid õppetööd hõlpsamaks.

***Mari:** Mul on mingisugused ee luuletused ja muistendid ja siis mul on lihtsalt igasuguseid loodus- ja mm looduse igasuguste piltidega raamatuid, lihtsalt sellised ilusad pildid ja siis ingliskeelseid raamatud, neile meeldib sirvida. Ma olen ka mõned mängud kooli toonud, millega nad saavad tegeleda näiteks vahetunni ajal, et ee pigem on see olnud neile meeldiv. /.../*

Õpilastele valmistab suurt heameelt see, et neil on võimalus tänu õpetajale vahetundide ajal tegeleda asjadega, mis nende mõtted mõneks ajaks õppetöölt eemale viivad. See annab neile energiat järgmisteks tundideks ning muudab jällegi töötamist efektiivsemaks. Seega on

õpetajatel oluline roll õpilaste heaolu kujundamisel, pannes rõhku füüsilise keskkonna paremaks muutmisele.

Samas näevad pedagoogid klassiruumi oma vaimupildis paremana, läbimõeldumana, kui see praegu on. On mitmeid muutuseid, mida nad klassiruumis näha sooviksid. „*Eem tahvel (.) peaks olema kas puuetundlik või: üleni see (.) markeriga kirjutatud. /.../ Toolid on kohmakad, ebamugavad. Ega see mööbel laste pikkust ei arvesta. (Tiina)* Ühtlasi arvas üks pedagoog, et tema klassiruum oleks ideaalsem, kui kõik pingid oleksid ühekohalised. Teine vastaja sooviks puhkenurka diivaniga, kuid arvab, et selline muutus ei tuleks kõne alla, kuna diivanit ei ole klassiruumi mööbli hulka oluliseks osaks arvatud. Kolmas vastaja oli seisukohal, et ruumi muutmisel ei ole mõtet, vaid tuleks leida üldse uus ruum. Õpetajate soovitud muutused on eelkõige tingitud tahtest õpilastele paremat õpikeskkonda võimaldada, et kõigil oleks klassiruumis parem, mugavam viibida. Enamjaolt on soovitud muutused teostatavad ning paljuski õpetaja enda teha, ülejäänud muutuste läbiviimine seisab ressurside puudumise taga. Samas vastaja, kelle tööruumiks on vannituba, oli arvamusel, et ruumi pole mõtet muutama hakata, vaid lihtsam oleks uus ruum muretseda. See arvamus on loomulik – vannitoas töötamine ei võimalda tal omada täielikku kontrolli ruumis toimuva üle. Kui uurisin pedagoogidelt, mis põhjusel ei ole muutusi rakendatud, selgus, et nende läbi viimine seisneb suuremas osas õpetajate enda aktiivsuses ning teisalt ressursides – kooli eelarve kohaselt puuduvad hetkel võimalused nendeks muutusteks.

Lisaks sooviksid vastajad sööklat näha kui rohkem hubasemat kohta, näiteks rohekas-sinise seinatooni asemel võiks olla midagi rõõmsamat, näiteks kollane värv. Ka laudade-toolide asetus on liialt mehaaniline, mis ei tekita õdusat olemist. Ühtlasi võiks rõhku panna ka sisekliima soojemaks muutmisele, kuna pedagoogid täheldasid, et sageli on sööklas liiga külm.

Toodi välja ka arvamus, et ohtude vähendamiseks rõivistus, s.t turvalisuse loomiseks peetakse vajalikuks igale klassile oma garderoobiboksi võimaldamist.

Kõige suuremat negatiivset tähelepanu pälvinud ruum – koridorid – on küll kitsas ja pime, kuid jooksumängude ning seega ohtude vähendamiseks oleks sobiv variant kindlate mängunurkade loomine näiteks erinevas vanusegrupis klassidele. Mängunurkades võiks toimuda rahustavad tegevused, näiteks lauamängude jms mängimine.

KOKKUVÕTE

Oma uurimustööle lähenesin semiootilisest vaatevinklist: inimene näeb enda ümber igapäevaselt palju füüsilisi elemente, kuid sageli ei mõtestata nende sügavamad tähendust ega seda, kuidas need meie heaolu mõjutada võivad. Semiootikast lähtuvalt peidab kõik meie ümber endas mingit märgisüsteemi, mille vahendusel saadeakse inimesele signaale, millele emotsioonide või käitumisega vastatakse.

Minu töö valdkonnaks oli kooli füüsiline keskkond, seega keskendusin detailsemalt koolimaja osadele nagu klassiruumid ja teised olulisemad kooliruumid ning nendes olevale mööblile, lampidele, akendele, värvidele, esteetilistele elementidele ja paljule muule.

Töö raames viisin läbi kvalitatiivuurimuse, kus osales 3 õpetajat Tartu Herbert Masingu koolist. Poolstruktureeritud intervjuude abil kogusin vastajatelt informatsiooni, mida analüüsid omandasin huvitavaid tähelepanekuid kooli füüsilisest keskkonnast - kuidas on teooriast lähtuvalt kooli kujundatud õpilaste ja pedagoogide huve arvesse võttes. Ühtlasi õpib koolis nii vaimse kui füüsilise erivajadustega õpilasi, seega mul oli võimalus uurida, kuidas nende laste iseärasusi on arvestatud.

Ruumide kujundamisel tuleks uurimuses osalenud pedagoogide arvates rõhku panna mitmetele aspektidele: õpilaste sotsiaalsete vajadustele, liikumisele, ohutusele ja turvatunde loomisele, privaatsuse võimaldamisele. Kuna Tartu Herbert Masingu Koolis õpivad enamjaolt psüühilise erivajadusega õpilased, tuleb erivajadustega lastele luua keskkond, kus õpilased tunnevad end koolipere liikmena ning näevad, et neid väärtustatakse. Ühtlasi tuleb austada ka lapse vajadust privaatsuse järele, kui õpilane soovib oma mõtete ja tunnetega olla omaette ning on alles seejärel valmis grupis töötama. Füüsilise erivajadustega õpilaste puhul kehtivad samad reeglid, kuid lisaks tuleb arvestada neile vastavalt liikumisvõimele võimaluste loomisega, et nad pääseksid terves koolimajas igasse ruumi. Vastupidine olukord võib erivajadustega õpilastes tekitada isolatsioonitunde, samuti kahaneb turvatunne ning tekib soovimatus õppetöös osaleda.

Uurimusest selgus, et koolis on kasutatud valdavalt neutraalseid värvilahendusi, mis vastajate arvates õpilaste erilist tähelepanu ei pälvi ning seega ei mõjuta nende käitumist ega keskendumisvõimet oluliselt. Valgustusega enamikes ruumides ollakse väga rahul: nii naturaals- kui elektrivalguse osakaalu peetakse piisavaks ning mõlema olemasolu peetakse

hädavajalikuks õpilastes hea tuju hoidmiseks ning tulusa õppetöö sooritamiseks. Temperatuuri hinnati aga võrdlemisi ebastabiilseks, kuna vastavalt aastaajale võib klassiruum olla liiga jahe või palav ning õpilasi see häirib, kuna klassis ei tunta end mugavalt, samuti ei paranda olukorda ka reguleerimatu küttesüsteem ning ventilatsioon. Ilu poolest peetakse klassiruumi aga sobivateks, kuna liialdatud ei ole õpilaste tööde esitlemisega, vastupidine olukord võib tekitada müratausta ning segada keskendumisvõimet. Klassiruumis on esteetilisuse loomiseks taimed ning vastavalt pühadele dekoratsioonid. Mööblit on kasutatud vastavalt vajadusele, kuna rõhku pannakse sellele, et mööblit liiga palju ei oleks, mis liikumisvabadust vähendaks. Teiste kooliruumide puhul – koridorid, trepid, söökla, rõivistu, tualetid, õpetajate tuba – ei ole samuti mingeid märkimisväärseid värvilahendusi rakendatud ehk kõik on neutraalsetes toonides, s.t valdavalt helesinine ja –roheline värvus. Kõige negatiivsemalt suhtutakse sööklasse ja koridoridesse. Ollakse arvamusel, et õpetajad ega õpilased ei tunne end sööklas mugavalt liigse mehaanilisuse, külmade toonide ning jaheda temperatuuri tõttu. Koridorid on aga liiga kitsad ja pimedad, kus õpilased meeleldi oma vaba aega ei veeda, kuna puudub privaatsuse ning erinevate tegevuste võimalus – ainus viis vahetundi veeta on mängida jooksumänge või istuda pinkidel. Vastakad tunded on õpetajatel õpetajate toa suhtes: seda peetakse liiga väikseks ja lärnakaks, kus on praktiliselt võimatu tööd teha. Samas naudivad töötajad seal teiste kolleegidega suhtlemist ning aja maha võtmist. Negatiivselt suhtutakse ka keldrikorrusel asuvasse rõivistusse, kus järelvalve puudumise tõttu kaovad sageli jalanõud ja ülerõivad põhjusel, et mitu klassi jagavad sama boksi. Väga positiivne on see, et koolis on tõsiselt arvestatud ka füüsilise puudega õpilastega, kellele on kõikidesse ruumidesse sissepääs garanteeritud liftide, kaldteede ning käsitugede näol.

Ruumipuuduse tõttu koolis pole võimalik lisaruumide loomine ega ehituslike muudatuste tegemine ning piiratud ressursside tõttu on raskendatud suuremate muutuste läbiviimine. Õpetajad sooviksid parema õpikeskkonna saavutamiseks näha ühekohalisi koolipinke privaatsuse loomiseks ning edukama õppetöö tagamiseks. Samuti eelistatakse näha sobivamat temperatuuri ja ventilatsiooni lahendust, et ruumides viibimine oleks meeldivam. Kooli vahvaks, vastuvõtlikuks ning rõõmsaks paigaks loomiseks on õpetajate roll olnud aga märkimisväärne, kuna kasutusele on võetud mitmeid meetmeid (mööbli ümber paigutamine, dekoratsioonide lisamine), et kõigile maksimaalset heaolu luua.

Teoriast ning läbiviidud uurimusest järeldan, et kooli füüsilisel keskkonnal on äärmiselt oluline roll pedagoogide ja õpilaste heaolu loomisel. Iga element selles keskkonnas on märk millestki, mis mõjutab tundeid, mõtteid ja käitumist. Kool peab olema koht, kus on igapäev

turvaline, mugav ning hea meel olla. Selle jaoks tuleb kool kujundada vastavalt õpilaste ja õpetajate vajadustele, rakendades õigeid ruumilahendusi ning ümbritsevate elementide sobilikku valikut.

KASUTATUD KIRJANDUS

Benya, James R. (2001). *Lightning for School*. URL <http://www.ncef.org/pubs/lighting.pdf> (külastatud 08.05.2014)

Bortoli, Mario; Moroto, Jesus (2001). *Colours Across Cultures: Translating Colours in Interactive Marketing Communications*. URL <http://globalpropaganda.com/articles/TranslatingColours.pdf> (külastatud 14.01.2014)

Comenius, Jan Amos (1961). *Grosse Didaktik*. Neubearbeitet und eingeleitet von Hans Ahrbeck. Berlin: Volk und Wissen Volksgemeiner Verlag.

Daggett, W.R., Cobble, J.E.; Gertel, S.J. (2008). *Color in an Optimum Learning Environment*. URL http://www.ma-sante-aunaturel.net/uploads/2/7/8/7/2787838/article2_chromotherapy.pdf (külastatud 03.12.2013)

Gaines, Elliot (2006). *Communication and semiotics of Space*. London: New Delhi Publications.

Herbert, Elizabeth H. (1998). *Design Matters: How School Environment Affects Children*. URL http://www.winnetka36.org/sites/default/files/5/design_matters.pdf (külastatud 28.11.2013)

Kansas State University (07.05.2012). *Schoolyard designed for children with autism*. ScienceDaily. URL <http://www.sciencedaily.com/releases/2012/05/120507131944.htm> (külastatud 18.02.2014)

Kadajane, Tiiu (2001). *Koolisotsiaaltöö käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kello, K. (2005). *Õpikeskkonna kujundamine on kooli põhiülesanne*. URL <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:AvkEATeGY30J:peko.raama.ee/%Fidd%3D38%26nr%3D38+Kello+%C3%95pi+ja+kooli+keskkonna+kujundamises+peaksid+osalema+k%C3%B5ik,&cd=1&hl=et&ct=clnk&gl=ee> (külastatud 05.12.2013)

Komendat, Sarah (2010). *Creative classroom designs*. URL <http://digitalcommons.buffalostate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1053&context=creativeprojects> (külastatud 09.12.2013)

Krippendorff, K. (1980). *Content Analysis: An Introduction to its Methodology*. Sage Publications, Newbury Park.

Lauri, S.; Kyngäs, H. (2005). *Developing Nursing Theories (Finnish: Hoitotieteen Teorian Kehittäminen)*. Werner Söderström, Dark Oy, Vantaa.

Mayring, Philipp (2000). Qualitative content analysis. *Forum: Qualitative social research, Volume 1, No. 2, Art. 20*. URL
file:///C:/Users/Marion/Downloads/Mayring_2000.pdf (külastatud 25.04.2014)

Nergi, Ann-Marii (26.10.2011). *1 protsent eelarvest kunstile. Kuidas?* Eesti Päevaleht. URL
<http://epl.delfi.ee/news/eesti/1-protsent-eelarvest-kunstile-kuidas.d?id=60491147> (külastatud 12.05.2014)

Randviir, Anti (2010). *Ruumisemiootika: tähendusliku maailma kaardistamine*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Reinson, J. (2010). *Soovitused õpikeskkonna kujundamiseks*. URL
[http://www.oppekava.ee/index.php/2.2_Soovitused_%C3%B5pikeskkonna_kujundamiseks_\(R%C3%95K_%C2%A7_6\)](http://www.oppekava.ee/index.php/2.2_Soovitused_%C3%B5pikeskkonna_kujundamiseks_(R%C3%95K_%C2%A7_6)) (külastatud 03.12.2013)

Savage, Tom V.; Savage, Marsha K. (2009). *Successful classroom management and discipline: teaching self-control and responsibility*. California: Thousand Oaks.

Riigi Teataja koduleht (30.06.2010). *Kunstiteoste tellimise seadus*. URL
<https://www.riigiteataja.ee/akt/KTTS> (külastatud 12.05.2014)

Terviseinfo koduleht. *Tervist edendavate koolide võrgustik (TEK)*. URL
<http://www.terviseinfo.ee/tervise-edendamine/koolis/tervist-edendavate-koolide-vorgustik>
(külastatud 26.01.2014)

The News Magazine (04.11.2004). *The Importance of Ventilation in Schools*. URL
<http://www.achrnews.com/articles/the-importance-of-ventilation-in-schools> (külastatud 08.05.2014)

Valk, Veronika (09.03.2014). *Kuidas muuta protsendiseadust?* Sirp. URL
<http://kultuur.err.ee/v/kultuurileht/sirp/42a2689b-0385-4eaa-afc8-7496523c7b63> (külastatud 12.05.2014)

Vaughan, Ellen Larson (2011). *Elementary School*. URL
<http://www.wbdg.org/design/elementary.php> (külastatud 11.02.2014)

Villanueva, Theresa D'Amico (2011). *Demonstrative Evidence, Culture and Color Choice*.
URL <http://www.a2lc.com/article-color-choice-culture---demonstrative-evidence/> (külastatud 16.01.2014)

Vogel, Clare L. (2008). *Classroom Design for Living and Learning with Autism*. URL
http://www.designshare.com/index.php/articles/classroom_autism/ (külastatud 18.02.2014)

Väljataga, Terje; Pata, Kai; Priidik, Ele (2009). *Õpikeskkonna kujundamine haridustehnoloogiliste vahenditega*. URL
http://opikeskkonnad.files.wordpress.com/2010/10/tiigriraamat_katkend1.pdf (külastatud 06.02.2014)

Willig, Carla (2008). *Introducing Qualitative Research in Psychology, Third Edition*.
London: Open University Press.

LISA 1. INTERVJUU KAVA

Eesmärk: Saada ülevaade kooli töötajate tõlgendustest kooliruumide kohta.

1. Palun kirjeldage enda tööruumi füüsilist keskkonda.

- 1.1 Palun kirjeldage oma tööruumi.
- 1.2 Milliseid eraldumise võimalusi Teil on, kas eksisteerib privaatne ruum Teie jaoks?
- 1.3 Palun kirjeldage ruumi valgustatust.
- 1.4 Kirjeldage oma ruumis kasutatud värvilahendusi.
- 1.5 Palun kirjeldage ruumi sisustust.
- 1.6 Palun kirjeldage ruumi sisekliimat (s.t temperatuuri), kuidas on lahendatud ventilatsiooni-küsimus?
- 1.7 Milliseid isiklikke asju, kaunistusi, pilte, toataimi on ruumis?
- 1.8 Milliseid esteetilisi lahendusi (s.h iluesemeid) on ruumis rakendatud?
- 1.9 Kas ja millised ohud võivad ruumis esile kerkida?
- 1.10 Milliseid meetodeid olete kasutanud nende ohtude vähendamiseks?
- 1.11 Milliseid muutusi olete ise oma klassis teinud?
- 1.12 Mida sooviksite oma tööruumis muuta? Mida olete selleks teinud? Mis on muutusi takistanud?
- 1.13 Kuidas on korraldatud töötajate söömine koolis?
- 1.14 Kus hoiavad ülerõivaid õpetajad, kus õpilased?
- 1.15 Kas ja millised pesemisvõimalused eksisteerivad koolis (nii õpetajate kui õpilaste jaoks)?
- 1.16 Kirjeldage palun, kuidas paiknevad WC-d Teie koolis ning millised need on. Kas õpetajad ja õpilased kasutavad sama tualettruumi?
- 1.17 Kas on veel midagi, mida sooviksite lisada?

Igale abiküsimusele lisaks:

- 1.1.1 Kas ja millist tähendust omab see Teile?
- 1.1.2 Miks on just see Teie ruumis?
- 1.1.3 Kuidas see mõjutab Teie meeleolu, tervist ja tööd?
- 1.1.4 Kuidas Teie arvates õpilased seda näevad ning kuidas see neile mõjub?

2. Palun kirjeldage enda kooli üldist füüsilist keskkonda.

Abiküsimused:

- 2.1 Palun nimetage, milliseid ruume on Teie koolis.

Ruumide valik, mille kohta järgnevad küsimused käivad: koridorid, trepid, õpetajate tuba, söökla, rõivistu, võimla

- 2.2 Kirjeldage palun erinevate kooliruumide suurust. Kas see on piisav suurus?
- 2.3 Palun iseloomustage ruumide valgustatust.
- 2.4 Milliseid värvilahendusi on ruumides kasutatud?

- 2.5 Millist mööblit on ruumides kasutatud ning kuidas see on paigutatud?
- 2.6 Palun kirjeldage ruumide sisekliimat (s.t temperatuuri) ning kuidas on lahendatud ventilatsiooni-küsimus?
- 2.7 Milliseid esteetilisi lahendusi (s.h iluesemeid) on ruumis rakendatud?
- 2.8 Kas ruumides viibimine on Teie jaoks ohutu? Kas ruumides viibimine on laste jaoks ohutu?
- 2.9 Kas ja kuidas on Teie kooli kujundamisel arvestatud füüsiliste erivajadustega lastega?
- 2.10 Milliseid vahendeid on Teie koolis kasutatud lapse arengu soodustamiseks?
- 2.11 Mida sooviksite kooliruumides muuta? Mida olete selleks teinud? Mis on muutusi takistanud?
- 2.12 Kas on veel midagi, mida sooviksite lisada?

Igale abiküsimusele lisaks:

- 2.1.1 Kas ja millist tähendust omab see ruum Teile?
- 2.2.2 Kuidas see ruum mõjutab Teie meeleolu, tervist ja tööd?
- 2.2.3 Kuidas Teie arvates õpilased seda ruumi näevad ning kuidas see neile mõjub?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Marion Soostar**,

sündinud 24.12.1990,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Kooli füüsilise keskkonna roll pedagoogide ja õpilaste heaolu loomisel Tartu Herbert Masingu Kooli näitel“

mille juhendaja on

Marju Selg,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **02.06.2014**